

Partij-belangengroepenrelaties in Vlaanderen: een netwerkanalyse aan de hand van de verspreiding van verkiezingsmemoranda in het verkiezingsjaar 2013-2014.

©Tom Schamp, UGent, 2016.

Samenvatting

In deze empirische paper begeven we ons in een relatief nieuw en onontgonnen domein van beïnvloeding van de programmatische functie van politieke partijen, nl. deze die gebaseerd is op verkiezingsmemoranda die massaal door georganiseerde belangengroepen en middenveldorganisaties worden verstuurd voorafgaand aan parlementaire verkiezingen.

Voor een brede waaier van belangengroepen en middenveldorganisaties in Vlaanderen (n>650) gaan we specifiek drie zaken na. Ten eerste bestuderen we de globale verzending en verspreiding van verkiezingsmemoranda in het verkiezingsjaar, nl. 2013-2014 (n>1450 memoranda). Dit levert (in)zicht op de omvang en de breedte en variatie van dit typische beïnvloedingsmechanisme. Ten tweede, gaan we na in welke mate de belangenvertegenwoordiging al dan niet gelijkmatig gebeurt. Op grond van de analyse van de verschillen tussen partijen wordt duidelijk of er sprake is van overlap dan wel van een zekere selectiviteit of particularisme. En, ten derde, gaan we na wat de effecten van de interactie op basis van verkiezingsmemoranda zijn op de netwerkpositie van de vertegenwoordigde Vlaamse politieke partijen (n=6).

Op basis van de verzamelde data stellen we, ten eerste, vast dat **partijen worden 'overstelp't** door een gigantische informatiestroom van verkiezingsmemoranda die hen vanuit het middenveld bereikt. De aandacht van de belangengroepen is daarbij **allerminst evenredig verdeeld**. Uit de analyse van de spreiding van de verkiezingsmemoranda blijkt **een belangrijke parallel met de (verwachte) electorale sterkte**. Ten derde is het zo dat de partijen die de meeste verkiezingsinformatie uit het middenveld ontvangen, ook het vaakst als enige die informatie ontvangen, wat hen **een significant competitief voordeel** oplevert (zonder dat ze zich daarvan bewust zijn).

Deze en andere inzichten zijn nieuw en van strategisch-electoraal belang voor alle politieke partijen, maar toch vooral voor de twee hier geïdentificeerde centropartijen, nl. CD&V en N-VA.

I. Algemene inleiding en historische situering van de probleemstelling

Een doorsnee Westerse liberale politieke democratie kent veel verschillende actoren, zowel gepolitiseerde als niet-gepolitiseerde. (Thomas 2001d) Naast de in elk politiek systeem meest centrale politieke partijen, spelen de media, de lokale, regionale, nationale, Europese en internationale instellingen en de machten een rol van politieke betekenis. Daarnaast wordt het politieke speelveld bezet door een brede waaier van belangengroepen, bewegingen en organisaties die de ruimte tussen de staat en de burger opvullen. (Thomas 2001a) Dat middenveld, dat vooral dicht bij de burger en dus vaak lokaal is georganiseerd, is heel divers, zowel op vlak van organisatiesterkte als van politieke ambitie en impact. De middenveldactoren delen echter een gemeenschappelijke kenmerk, nl. dat ze belangen van een bepaalde bevolkingsgroep concretiseren en vertegenwoordigen. (Baumgartner, Leech, 1998)

Een aantal maatschappelijke evoluties heeft ervoor gezorgd dat zowel het middenveld (steeds meer belangenbehartigers voor een toegenomen complexiteit aan belangen) als het politiek systeem (toegenomen fragmentering van het partijlandschap en toegenomen macht van de politieke partijen) de voorbije decennia in toenemende mate pluralistisch zijn geworden. (zie o.m. Binderkrantz et al. 2014; Rasmussen, Lindeboom 2013)¹

Er is sinds het midden van de jaren 1960 bovendien sprake van een inflatie van politisering van de maatschappelijke thema's, zeker van deze thema's en vraagstukken die op maatschappelijke, economische of sociologische breuklijnen liggen. (Celis et al 2015) In sommige gevallen heeft dit tot nieuwe politieke initiatieven (partijen) geleid, in vele gevallen ook niet.

¹ We verwijzen in grote lijnen naar de federalisering van België, de globalisering en internationalisering van de wereldeconomie, de maatschappelijke individualisering, de processen van verzuiling en ontzuiling, de opkomst – en politisering- van nieuwe bewegingen, de snelheid waarmee de Westerse maatschappij evolueert... en de onzekerheid en onvoorspelbaarheid die deze ontwikkelingen en de gevolgen ervan (o.a. versplintering van partijstelsel, kiezersvolatiliteit, afname van partijbetrokkenheid en participatie...) met zich meebrengen.

In deze steeds complexer wordende en volatiele maatschappelijke, economische en politieke context strijden belangengroepen om de aandacht van de politieke besluitvormers, die –zo wordt algemeen aangenomen- binnen de invloedssfeer van de politieke partijen moeten worden gezien. In deze veranderlijke omgeving dringt de vraag wie de touwtjes in handen heeft en de politieke macht bezit steeds nadrukkelijker op de voorgrond.

Naast de maatschappelijk relevante rol en positie die belangengroepen innemen ten aanzien van de politieke en in casu politieke partijen hebben partijen zelf vanuit historisch/normatief, electoraal-strategisch en organisatorisch oogpunt een belangrijke opdracht om de band met het middenveld te onderhouden (zelfs te versterken). (Allern 2010) Dit is zeker het geval in politieke systemen waar de partijen zich inhoudelijk, financieel en organisatorisch hebben weten los te koppelen van hun traditionele achterban en steeds verder zijn opgeschoven van de maatschappij richting de staat (cf. kartelisering van partijen). Parallel aan die ontvoogding van de oude traditionele belangengroepen zoals de vakbonden, de mutualiteiten, de schoolgemeenschap –die in Vlaanderen de tweede helft van de 20ste eeuw overspant- ontstonden steeds vaker bredere, minder structurele en lossere netwerken. Politieke partijen behouden op die manier een zekere openheid ten aanzien van een veel bredere waaier van belangengroepen en middenveldorganisaties. Waar ze vroeger strikt van elkaar gescheiden waren (cf. de zuilen) zijn partij-belangengroepennetwerken elkaar steeds vaker gaan overlappen. Die netwerkoverlap wordt later in beeld gebracht aan de hand van de thematische opdeling van de belangengroepen en middenveldorganisaties die in het verkiezingsjaar 2013-2014 minstens één verkiezingsmemorandum aan minstens één politieke partij hebben overgemaakt.

Politiek is macht en die macht wordt verworven, bestendigd, opgebouwd en benut via contacten met relevante maatschappelijke, economische en politieke actoren. Kennis –ook al is ze gratis- is bovendien macht en dus vormen netwerken waarbinnen kennis wordt gedeeld een essentieel draagvlak voor die macht. **Politieke partijen die een centrale positie in deze kennisnetwerken innemen, hebben met andere woorden een competitief voordeel op de andere partijen.** Processen van wederzijdse aantrekking en afstoting bepalen dan ook mee de status, het belang en de slaagkans op politiek relevante netwerkrelaties tussen de actoren uit de diverse democratische sferen, ook deze tussen politieke partijen en belangengroepen.

(Thomas 2001b) Daarbij spelen verschillende factoren. Het koesteren van overlappende of tegengestelde belangen, vanuit verschillende ideologieën en maatschappelijke overtuigingen of actieplannen, is slechts een factor. Een ander is simpelweg dat politieke partijen i.t.t. belangengroepen besturen om het ‘algemeen’ belang maximaal na te streven, niet het particuliere (groeps)belang dat de meerderheid van de belangengroepen nastreeft (tenzij het algemeen belang zich daar voordeel bij doet). Een andere (beperkende) factor is tijd. Andere middelenbronnen, zoals personeel, zijn niet oneindig en nopen partijen en belangengroepen om selectief te zijn in de netwerkrelaties die worden gelegd.

Naast ideologische verbondenheid, de normatieve component en de rationele keuze (kosten-baten afweging) zijn ook historische redenen, de neocorporatistische staatsinrichting en de ontwikkeling van het partijpolitieke landschap in Vlaanderen van specifiek belang om de relaties tussen partijen en belangengroepen te begrijpen. We kijken even terug.

In de 19de eeuw zijn partijen ofwel binnen het parlement ontstaan (als particularistische machtspartijen, zoals de liberale en de katholieke partij) ofwel buiten het parlement ontstaan (de massapartijen, zoals de socialistische partij). Van meet af was er dus een onderscheid tussen partijen op vlak van de organiserende en structurerende of verenigende functie die ze al dan niet voor brede maatschappelijke lagen en kiezersgroepen hadden. In Vlaanderen heeft die ontwikkeling omwille van een aantal sterk door elkaar lopende en elkaar versterkende maatschappelijke breuklijnen in de naoorlogse periode geleid tot het ontstaan van duidelijk van elkaar verschillende zuilen: de katholieke, socialistische en liberale zuil, met elk een politieke partij die de lakens onder elkaar verdeelden. Die specifieke verkavelende verzuilingshistoriek heeft ertoe geleid dat de drie traditionele partijen decennialang de enige relevante politieke actoren waren, elk binnen een aan elkaar tegenstellende ideologische zuil of conglomeraat, die samen een politiek concern vormden (over kartellisering van partijen en belangengroepen zie o.a. Katz, Mair 2012). Die alleenheerschappij werd de voorbije decennia weliswaar doorbroken maar de linken met de zuilgebonden nevenorganisaties zijn voor wat betreft de sociaaldemocratische en christendemocratische partij nog steeds grotendeels aanwezig – zij het niet meer intact. De liberale zuil is steeds de zwakste van de drie gebleken, met relatief losse (en tijdelijk zelfs geen) banden met de liberale vakbond.

De traditionele partijen zijn er in de naoorlogse periode niet enkel in geslaagd om een halve eeuw lang hun eigen kansen op bestuursdeelname te vrijwaren, de typische Belgische neo-corporatistische organisatie van de sociaaleconomische democratie zorgde ervoor dat de meest relevante belangengroepen en middenveldorganisaties (zoals de drie vakbonden, de werkgeversorganisaties, de Boerenbond en de zelfstandigenunies) aan het politieke bestel werden vastgeklonken, met name door ze structureel aan te laten besluitvorming deelnemen. Die 'incorporatie' zorgde voor een belangrijke pacificatie van de maatschappelijke bewogenheid en onvrede binnen een door partijpolitiek gedomineerde setting die zoals eerder aangegeven steeds verder verschoof van de maatschappij naar de staat. Op die manier bleef de politieke besluitvorming onder controle van de gevestigde politieke partijen en dus van het traditionele politieke establishment.

Tegenover de inkapseling van de zuilgebonden werknemers- en werkgeversorganisaties in een neocorporatistische staatsinrichting stonden decennialang de aan de nieuwe maatschappelijke bewegingen ontsproten nieuwe partijen. Deze niet-traditionele partijen konden maar zelden een bestuursverantwoordelijkheid opnemen (desgevallend meestal op lokaal vlak). De kracht van de nieuwe partijen ging trouwens vooral uit van het vertolken van de stem van de nieuwe niet-gepolitiseerde maatschappelijke actoren (zoals de vredesbeweging, de milieubeweging, de vrouwenbeweging, de dierenrechtenbeweging...). Zij hebben –i.t.t. de traditionele massa- en zuilpartijen- niet in eerste instantie nood aan eigen partijleden noch aan een massieve ledenorganisatie, maar aan degelijke contacten met de respectievelijke vertegenwoordigers van de maatschappelijk meest relevante belangengroepen en organisaties in elk van die thematische domeinen en expertises. De traditionele machtspartijen toonden zich omwille van het machtsbehoud decennialang vooral 'ongevoelig' voor de modus operandi en de aanwezigheid van deze in de regel oppositiepartijen, maakten welswaar de maatschappelijk relevante en urgente eisen van de nieuwe bewegingen tot de hunnen en stemden daarbij bij voorbaat af met de zuilorganisaties en de partijeigen nevenorganisaties en standen. Op die manier slaagden de traditionele partijen er in de jaren 1970-'80 zelfs in om de partijaanhang

(o.a. de ledenbasis) te laten toenemen waardoor ze de electorale en bestuursmacht konden consolideren.²

Naast de typische Vlaamse verzuilingshistoriek en de neocorporatistische organisatie van de Belgische sociaaleconomische democratie, heeft de politisering en verstaatsing van de traditionele partijen sinds de jaren 1980 en 1990 (en sinds het begin van de 21ste eeuw ook van het middenveld) de relaties tussen partijen en georganiseerde belangengroepen sterk gewijzigd. Aan de ene kant werden de politieke partijen (financieel en organisatorisch) onafhankelijk van de zuilgebonden (neven)organisaties, aan de andere kant betekende de combinatie van een steeds complexer wordende maatschappelijke werkelijkheid dat ook de traditionele bestuurspartijen steeds vaker moesten terugvallen op de expertise en kunde van de inmiddels (even vaak) geprofessionaliseerde middenveldorganisaties en belangengroepen of zelfs individuen (experts) –omdat partijen die kennis nu eenmaal niet in huis hadden.

De voorbije decennia bouwden partijen daarom bredere maar lossere netwerken uit waardoor steeds meer belangengroepenvertegenwoordigers een min of meer georganiseerde toegang tot de cenakels van de steeds complexere politieke besluitvorming verkregen. (Allern 2006, 2010; Allern, Bale 2012) Wat geldt voor partijen geldt daardoor ook voor de vandaag grotendeels door het systeem geïncorporeerde en meestal door de overheid gesubsidieerde maatschappelijk, economisch en politiek relevante belangengroepen: middenveldorganisaties worstelen vandaag meer dan ooit tevoren met de verstaatsing van hun rol en positie. Die verstaatsing heeft de afstand tussen het middenveld en de burgers immers zichtbaar vergroot omdat de werking onderhevig gemaakt is aan door de politiek opgelegde criteria en doelstellingen waardoor hun gemeenschapswerking dreigt ondergeschikt te worden.

² Voor partijen die decennialang een maatschappij en het politieke bedrijf hebben gestructureerd rond een aantal zuilen zijn leden(groepen) een onmisbare schakel tussen de maatschappij en de staat. De formele achterban (dus de leden) is dan ook een relevante indicator van de representativiteit en de legitimiteit van een partij, maar dat is het evenzeer voor de legitimiteit van een politiek bestel. In die formule zijn partijleden idealiter ook lid van zuilgetrouwe (belangen)organisaties zoals werkgeversorganisaties, werknemersorganisaties, mutualiteiten, schoolnetten, kerkelijke of niet-kerkelijke organisaties, enzovoort. Dat de verzuiling vandaag nog steeds doorwerkt, is zoals eerder reeds aangegeven af te leiden uit het belang van zuilaanhang (via vakbond en mutualiteit) voor de stemvoorkeuren, en uit de overtuigende zuilgebondenheid, –trouw en –betrokkenheid van zowel partijleden, -mandatarissen als partijtopleden (de elite).

Verondersteld wordt dat **het toegenomen pluralisme en de complexere maatschappelijke, economische en politieke orde, die nieuwe thema's heeft opgeworpen, zich niet enkel hebben weerspiegeld in een steeds ruimer speelveld van politieke partijen en actoren in het middenveld maar tevens in een steeds frequentere, bredere en lossere netwerking tussen beide**. In deze paper gaan we na of die brede netwerking daadwerkelijk vastgesteld kan worden, meer specifiek in een verkiezingsjaar waar de deelstatelijke, federale en Europese verkiezingen samenvielen, **op basis van de wijze waarop belangengroepen en middenveldorganisaties de politieke partijen hun verkiezingsmemoranda hebben overgemaakt om op die manier de beleidskeuzes van de politieke partijen in de verkiezingsprogramma's te beïnvloeden**.

II. Hoe ontstaan en ontwikkelen partij-belangengroepenrelaties?

In de vorige paragraaf hadden we aandacht voor de brede historische context, en meer specifiek voor enkele institutionele systeemkeuzes die de relaties tussen politieke partijen en politiek relevante belangengroepen mee vorm hebben gegeven. (Thomas 2001b) *Insider* belangengroepen konden daardoor wel en *outsider* belangengroepen niet deel uitmaken van het politieke besluitvormingsproces (cf. Maloney et al. 1994). Het neocorporatistisch sociaal overlegmodel is een schoolvoorbeeld van een *insider community*. In die context hebben de betreffende belangengroepen *structurele* toegang tot de politieke partijen en hun elite.

Het is tevens binnen die context dat de vraag en het aanbod ook op een niet georganiseerde of niet gestructureerde manier kunnen tot stand komen: partijen kunnen ad hoc input vragen (of niet), belangengroepen geven vervolgens die input (of niet). Beïnvloeding kan daarnaast getriggerd worden door een specifiek moment of evenement, of een gebeurtenis zoals een verkiezing. De hier onderzochte relaties tussen partijen en georganiseerde belangengroepen kwamen tot stand via het overmaken van verkiezingsmemoranda naar een, twee of meerdere partijen. In het slechtste geval gaat het om vrijblijvende informatieoverdracht, in het beste geval mondt die overdracht uit in de beïnvloeding van de beleidskeuzes van partijen en dus in een 'programmatische impact'.

Aanbod leidt dus niet noodzakelijk tot vraag noch tot manifeste impact. Veel van de informatie die door de partijen wordt ontvangen geraakt niet tot bij de redacteurs van het verkiezingsprogramma van een partij. Wat maakt dat bepaalde inhoud wel en andere niet geraken daar waar de beleidskeuzes worden gemaakt? En dus of concrete interesse wordt gewekt als eerste stap naar potentiële samenwerking? (Otjes, Rasmussen 2015)

Er zijn zoals hierboven reeds aangegeven de **historische banden** tussen partijen en belangengroepen. We verwijzen naar de structurele relaties die de christendemocratische partij onderhoudt met de standen Unizo, Boerenbond en ACW/ACV en naar de vertegenwoordiging van de Socialistische vakbond ABVV en de socialistische mutualiteit in het partijbureau van Sp.a. Bij bepaalde partijen is die historische structurele band eerder matig tot zwak (bijv. tussen Open VLD en het ACLVB, tussen de Vlaamse Volksbeweging en het Vlaams Belang of tussen de milieubeweging en Groen). Bij bepaalde partijen is er van structurele vanden zelfs geen sprake.³

Naast context en (gedeelde) historiek zijn **de ideologische raakpunten of overlap** tussen partij en belangengroep(en) van belang. Ideologische overlap wijst immers op een sociologische verwevenheid of een gedeelde maatschappelijke oorsprong. Als partijpolitieke emanatie van de **ideologische positionering** bepaalt de inhoud van het partijprogramma dan ook voor een groot deel de aantrekkelijkheid voor en de toegangsmogelijkheid van belangengroepen tot politieke partijen. Een bottleneck is daarbij onmiskenbaar de vertegenwoordiging van **het maatschappelijk belang** of het beleid waarvoor een partij of politicus staat. In de huidige politiek context van brede coalitievorming zijn het vaakst de centrumpartijen die besturen. Is een zorg of eis van een belangengroep volgens de partij beleids-‘prioritair’ dan is de kans groter dat er een contact ontstaat⁴, zeker in die gevallen waarin de techniciteit van dossiers

³ N-VA heeft naar verluidt geen structurele banden met welke belangengroepenorganisaties ook al is de connectie met bepaalde organisaties en instellingen via het politiek personeel en de mandatarissen snel duidelijk (cf. de VOKA-achtergrond van Philippe Muyters, de Doorbraak-achtergrond van Peter De Roover).

⁴ “Discussies over kleine of heel specifieke thema’s, debatten in de marge, etc. worden quasi altijd geweigerd. Ook gesprekken waaruit duidelijk op voorhand kan worden afgelezen dat de enige bedoeling is om de partij als pispaal te gebruiken, worden genegeerd.” (Interview, 24/02/2014)

de partij parten speelt.⁵ Dat uitgangspunt geldt per definitie voor alle bestuurspartijen maar daarbuiten ook voor de oppositiepartijen die hun kennis evenzeer op peil moeten houden en de banden met politiek relevante actoren trachten te bestendigen.⁶ Ideologische overlap vertaalt zich bovendien niet zelden in andere vormen van overlap: o.m. een gedeeld lidmaatschap of een overlappend activisme.⁷ Natuurlijke affiliaties tussen partijen en belangengroeperingen zijn dus betekenisvol: ze gaan van ideologische kruisbestuiving tot rekrutering van politiek personeel (kandidaten, mandatarissen, ministers).⁸ *(deze persoonlijke relaties en banden zijn echter niet de focus van deze paper)*

Omdat inhoudelijke overlap bijzonder belangrijk is om een boodschap te laten aanslaan kunnen belangengroepen het zich niet permitteren om al te zeer uit de pas te lopen en zich al te particularistisch op te stellen. Extreme standpunten of acties van belangengroepen worden meestal niet geapprecieerd omdat politieke partijen in sterk gefragmenteerde partijsystemen waarbij brede multi-level coalitievorming de regel is vooral geneigd zijn de ideologische of beleidspositie in te nemen waar de meerderheid van de kiezers zich bevindt en dat is in het centrum. De ideologische flexibiliteit die politieke partijen daarbij aan de dag leggen, noopt belangengroepen tot bedachtzaamheid in de formulering van al te extreme eisenbundels, ook

⁵ “Voor elke thema of dossier zal de partij ervoor zorgen dat een vertegenwoordiger kan worden afgevaardigd – voor zover het onderwerp (voldoende) belangrijk en/of dringend wordt geacht.” (Interview, 24/02/2014)

⁶ Wat Groen betreft: “Afhankelijk van het thema –nu meer economisch en sociaaleconomisch dan vroeger- zal de partij contacten hebben met alle vakorganisaties (ACV, ABVV en ACLVB) en met alle werkgeversorganisaties (Unizo, VBO en VOKA) –en op topniveau.” (Interview, 12/02/2014) Met andere organisaties is die band omwille van de thematiek niet aanwezig, zoals met de mutualiteiten. “Gezondheid is qua thema een beetje ondergesneeuwd en wordt als thema in het parlement ook niet echt door een Groen-parlementslid behartigd.” (Interview, 12/02/2014)

⁷ M.b.t. N-VA: “Er zijn vanzelfsprekend de ‘natuurlijke’ banden die op ideologische keuzes zijn gebaseerd. Zo is een grote meerderheid van de N-VA-functionarissen, inclusief de vertegenwoordigers, lid van het Vlaams en Neutraal Ziekenfonds. Dit betekent echter niet dat het VNZ vaak met beleidspunten naar buiten komt, wel in tegendeel.” (Interview, 24/02/2014) Ook de Vlaamse Volksbeweging (VVB), waarmee de partij evenzeer een ‘natuurlijke’ band onderhoudt, wordt in N-VA-kringen niet echt een lobbygroep genoemd. “Het VVB is een middenveldbeweging van waaruit velen de stap hebben gezet van de niet-partijpolitiek naar de partijpolitiek.” (Interview, 24/02/2014) Hetzelfde kan gezegd worden over het Davidsfonds.

⁸ Nog m.b.t. de N-VA: een van de vele voorbeelden die bij elke partij wel terug te vinden zijn, is de overstap naar de politiek van Philippe Muyters (ex-directeur van VOKA) en recentelijk deze van Peter De Roover (VVB) (derde op de N-VA-Kamerlijst voor de verkiezingen van 25 mei 2014 en sinds midden 2016 leider van de N-VA-Kamerfractie).

al is dat een tegennatuurlijke houding die afbreuk doet aan de maatschappelijk emanciperende rol die belangengroepen in principe opnemen.

Naast gedeelde historiek en ideologische of inhoudelijke overlap, zijn ook **de legitimiteit, de maatschappelijke en politieke representativiteit en de organisatiesterkte** van belangengroepen en middenveldorganisaties –maar evenzeer van politieke partijen van betekenis. Leden, militanten, mandatarissen of vrijwilligers vertegenwoordigen niet enkel een mobiliseerbare tegenmacht, ze vormen ook een relevant electoraat. We denken aan de vele leden van vakbonden en werkgeversorganisaties en aan de vele vrijwilligers van maatschappelijke bewegingen.⁹ Maatschappelijke en politieke legitimiteit schuilt ook in de wijze waarop een politieke actor **een pertinent maatschappelijk, economisch of politiek vraagstuk** met kennis van zaken onder de aandacht brengt, of ze **professioneel georganiseerd is**, beschikt over eigen middelen, personeel, etc. maar evenzeer het feit dat die actor **een concrete en betekenisvolle doelgroep van burgers of kiezers op een duurzame wijze vertegenwoordigt**.¹⁰

Tenslotte is naast de gepercipieerde (politieke) relevantie, de geloofwaardigheid, de legitimiteit, de representativiteit ook **het wederzijds vertrouwen tussen de leiding van partijen en belangengroepen van belang**. Een voorbeeld van een situatie waar dat vertrouwen compleet zoek is, is deze tussen N-VA en ACW (nu Beweging.net). Sinds het

⁹ Op basis van een getuigenis van de Verenigde Verenigingen: “De CM en het ACV bijvoorbeeld vertegenwoordigen samen zo’n 200.000 vrijwilligers. De Bond Beter Leefmilieu (BBL) vertegenwoordigt tientallen organisaties, waaronder bijv. Natuurpunt dat intussen 90.000 leden telt, maar ook de Jeugdbond voor Natuur en Milieu (JNM) en de Vereniging Ecologisch Leven en Tuinieren (VELT), Greenpeace Belgium, WWF Vlaanderen, enzovoort enzovoort.” (Interview, 24/12/2013) Andere grote ledenorganisaties zijn De Gezinsbond, de sectorfederaties, de zorgkoepels, de onderwijskoepels (o.m. het VSKO), de jongerenbewegingen vertegenwoordigd binnen de Vlaamse Jeugdraad, de vrouwenorganisaties (FEMA). Voka, ACV en andere vakverenigingen zijn relevant voor de beleidsmakers en dus ook voor de politieke partijen “omdat ze nu eenmaal heel breed op het beleid wegen.” (Interview, 24/02/2014) “Andere organisaties zijn te jong of te specifiek om politiek relevant te zijn: o.m. het Minderhedenforum (°jaren 1990) of de armoedebestrijdingsorganisaties (°jaren 1980).” (Interview, 24/12/2013)

¹⁰ Cf. “Het feit of een belangenvertegenwoordiger ook daadwerkelijk iets betekent binnen die sector bepaalt in belangrijke mate of contacten tussen partijen en belangengroepen ook iets opleveren – naast de verwachte inhoudelijke ernst.” (Interview, 5/02/2014)

uitbreken van het ARCO-schandaal en de publieke schandpaalnageling van het ACW door N-VA'er Peter Dedecker verziekte die relatie met de christendemocratische zuilorganisatie¹¹ tot een vijandige relatie. Persoonlijk wederzijds vertrouwen en respect blijken een belangrijke bouwsteen voor partij-belangengroepenrelaties. *(Ook dit persoonlijke aspect wordt niet onderzocht in deze paper – de analyse en evaluatie beperkt zich tot uitspraken over de organisaties zelf (in casu partijen en belangengroepen))*

III. Centrale uitgangspunten bij het onderzoek naar de partij-belangengroepenrelaties in Vlaanderen

De contextuele, institutionele, historische, ideologische/inhoudelijke, organisatorische en persoonlijke of individuele componenten samen zijn belangrijk bij de overweging van elke politieke partij om een belangengroep als een relevante concullega op het politiek toneel te beschouwen. Deze elementen haken niet zelden in elkaar. De structurele betrokkenheid van sociaaleconomische belangengroepen zoals de vakbonden en de werkgeversorganisaties (Unizo, VBO, Voka, Boerenbond) bij het georganiseerde sociaal overleg kan niet anders dan verklaard worden door hun ontstaan, organisatie, werking, leiderschap en representativiteit. Hetzelfde kan worden gezegd van de structurele betrokkenheid van de mutualiteiten bij het regionaal en federaal zorgoverleg (SocioMut). Of dit betekent dat ze in verkiezingstijd eerder op de vlakte blijven of net heel actief blijven, is een van de vele vragen die dit onderzoek naar partij-belangengroepenrelaties onderzoekt. We kunnen hieromtrent twee (tegengestelde) hypothesen formuleren:

¹¹ N-VA liet in het verkiezingsjaar 2013-2014 geen gelegenheid onbenut om de geloofwaardigheid van de christelijke zuil uit te hollen, de leiding te discrediteren en de ARCO-schadeleiders op hun politieke verantwoordelijkheid te wijzen. “Meer dan een jaar voor de verkiezingen van 2014 neemt Peter Dedecker (2013), federaal volksvertegenwoordiger voor N-VA, het ACW immers stevig op de korrel: in een persconferentie beschuldigt hij het ACW van belangenvermenging en fraude. Hij wordt hierbij gesteund door de aanwezigheid van Jan Jambon, lid van het uitgebreid dagelijks bestuur van de N-VA, en vele andere partijleden via de N-VA website en de media.” (Vanwildemeersch, 2014:4-5)

Hyp 1: Omwille van het unieke momentum om te kunnen wegen op de beleidskeuzes en -formulering van politieke partijen, gaan we ervan uit dat **in een verkiezingsjaar alle belangengroepen de toegang tot zoveel mogelijk politieke partijen maximaliseren.** (dit leidt tot *evenredigheid*)

Een aantal van de hierboven besproken factoren verstoren echter zowel frequentie als intensiteit van de evenredigheid van de contacten en relaties tussen partijen en belangengroepen, en nopen tot twee alternatieve hypothesen:

- De interne en externe legitimiteit (representativiteit, organisatie, expertise)
- Historische banden en institutionele/structurele factoren
- Ideologische aansluiting en overlap

Hyp 2a: Omwille van het verwachte samenspel van bovenstaande factoren gaan we ervan uit dat **het merendeel van de contacten gemeten op basis van de aantallen verkiezingsmemoranda door de traditionele, sterk georganiseerde, maatschappelijk en politiek representatieve belangengroepen en middenveldorganisaties wordt gerealiseerd.** (-> *niet-evenredigheid belangengroepen*)

Hyp 2b: Om diezelfde reden verwachten we dat **het merendeel van de aandacht gaat richting de traditionele partijen, de electorale marktleiders en/of de bestuurspartijen ontvangen, en dat zij significant meer de verkiezingsmemoranda ontvangen.** (-> *niet-evenredigheid partijen*)

In het volgende deel analyseren we welke aanname correct(er) is:

- één, deze waarbij uitgegaan wordt van **een min of meer evenredige verdeling van de verkiezingsinformatie over alle vertegenwoordigde Vlaamse partijen heen**, of twee,
- deze waarbij uitgegaan wordt van **een sterk gefilterde verdeling naar vooral de (ideologische) centrumpartijen, de partijen met de beste regeringskansen en de**

partijen die traditioneel een hechte band met het middenveld aanhouden. (*De factor 'persoonlijke betrokkenheid' wordt hier niet verder onderzocht.*)

In het slot van deze paper trachten we de resultaten te koppelen aan de (theoretische en empirische) beschouwingen over het belang van de onderscheiden intermediaire variabelen, nl. historiek, ideologie en (interne en externe) legitimiteit en organisatiesterkte van de partijen. In geval van evenredigheid en dus bij afwezigheid van statistisch significante verschillen tussen de partijen, concluderen we dat de verschillen in partijenmerken noch de institutionele of andere factoren in het verkiezingsjaar 2013-2014 een rol van betekenis hebben gespeeld bij het overmaken van de verkiezingsmemoranda.

IV. *Het empirische luik: dataverzameling*

Met het oog op de beïnvloeding van de (beleids)agenda van partijen (als onderdeel van de programmatische functie van politieke partijen), hanteren belangengroepen een divers pallet van strategieën, tactieken en acties. (Binderkrantz 2003) De aanpak vloeit meestal voort uit een combinatie van ideologische, instrumentele, historische, normatieve en organisationele motieven. **In het licht van het centrale onderzoeksonderwerp van deze paper is de doelmatigheid van het overmaken van een verkiezingsmemorandum echter vooral *electoraal-strategisch*, zowel voor de belangengroepen als voor de politieke partijen.**

Ook wat betreft het overmaken van verkiezingsinfo, vinden belangengroepen op verschillende manieren toegang tot politieke partijen (direct, indirect, structureel, toevallig, ad hoc, zie: Binderkrantz 2008). Die toegang wordt gezocht op diverse niveaus binnen de partij. Op nationaal vlak is dat evident het partijsecretariaat, de (diensten van de) partijvoorzitter (de partijsecretaris, de politiek directeur), maar evenzeer de studiedienst of een verantwoordelijke externe relaties. Verkiezingsmemoranda en eisenbundels bereiken de partij ook via individuele mandatarissen, en vooral via parlementsleden, ministers (kabinetsmedewerkers). Daarnaast is er een indirecte toegang tot de nationale partijwerking en het partijbestuur via (de vertegenwoordigers van) de geledingen en de zuster- of

nevenorganisaties van de partij. We denken dan aan de afdelingen voor jongeren, vrouwen, senioren, aan de standen en zuilgebonden organisaties zoals de vakbonden en ziekenfondsen. Daarnaast zoeken belangengroepen ook toegang op beneden-nationaal niveau, bv. via de provinciale of lokale partijafdelingen, dewelke voor de mandatarissen een mogelijke overlap vertoont met de nationale werking. Tenslotte kan informatie ok doorsijpelen via de leden, via vrijwilligers en dergelijke.

Uit onderzoek van Pattyn et al. (2015) in het verkiezingsjaar 2013-2014 blijkt dat **de partijstudiediensten niet zelden een centraliserende, coördinerende en inventariserende rol hebben en een sleutelrol vervullen bij de eerste verwerking van informatie die de partij bereikt**. Beide elementen zijn belangrijk omdat de studiedienst in vele gevallen ook mee de pen vast houdt bij het ontwerpen en uitschrijven van de programmateksten, en in voorbereiding daarop een centrale communicatierol speelt voor de partijtopleden die uiteindelijk de beleidskeuzes vastlegt (of zoals in de praktijk meestal gebeurt, ze voorlegt aan de partijafdelingen (om te amenderen) en nadien aan alle leden op het verkiezingscongres).

Uit de gegevensverzameling is gebleken dat alle studiediensten van de hier onderzochte Vlaamse partijen een lijst bijhouden van de ontvangen verkiezingsmemoranda. Het ruwe materiaal waarmee we in deze studie werken bestaat bijgevolg uit overzichten (lijsten) van belangengroepen waarvan elke partij een of meerdere memoranda of verkiezingsteksten heeft ontvangen.¹² Het detailniveau van de registratie verschilt tussen de partijen (soms enkel de droge oplijsting van de namen van de belangengroepen en organisaties, soms ook de vermelding van de persoon die het memorandum heeft ontvangen, het feit of die belangengroep is langs geweest om de inhoud voor te stellen, of dat in bijzijn van de partijvoorzitter was etc.). Omwille van de vlotte beschikbaarheid van die lijsten hebben we er

¹² De ruwe data (de lijsten) werden verzameld in de context van een sinds 2013-2014 lopend onderzoek naar de relaties van politieke partijen en belangengroepen en middenveldorganisaties in Vlaanderen (centrale onderzoeksvraag: Hoe zien de partij-belangengroepenrelaties er voor de zes Vlaamse partijen uit in het verkiezingsjaar 2013-2014?).

alle vertrouwen in dat zelfs bij de minst gedetailleerde lijsten er geen reden is om aan de authenticiteit, volledigheid noch aan de correctheid te twijfelen.¹³

V. *De (politiek-ideologische) relevantie van verkiezingsmemoranda*

Verkiezingsmemoranda zijn om meerdere redenen van belang. Ze zijn **het visitekaartje** van een belangengroep of middenveldorganisatie. Een verkiezingsmemorandum balt immers de missie, de doelstellingen, de strategie en de aanpak van een of meerdere problemen, vraagstukken, belangen en daaraan verbonden eisenbundels van een belangengroep of van een consortium van belangengroepen samen. (Bonderkrantz, Kroyer 2012) **De verhoogde politieke impact van verkiezingsmemoranda is overwegend van programmatorische en beleidsmatige aard.** Dat is overigens waar verkiezingen om draaien: kiezersgroepen structureren op basis van bepaalde beleidsvoorstellen die door probleemdefinities en ideologische keuzes over de aanpak en de beoogde einddoelen worden gedragen. Ervoor kiezen om naar een belangengroep te luisteren, laat staan standpunten ervan over te nemen, is niet waardenvrij. Hoe groter de verschillen tussen de ideologische of inhoudelijke voorkeuren, hoe gemakkelijker het voor de veelheid aan kiezer(sgroepen) is om een keuze te maken. Maar tegelijkertijd, des te moeilijker het wordt voor partijen om coalities met elkaar te sluiten. Politieke partijen moeten daarbij een afweging maken tussen de partijeigen politiek haalbare minimumbetrachtingen en het maximaal vraagbare door belangengroepen en middenveldorganisaties.

Precies omdat ze een directe manier van informatieverstrekking en sturing beogen en veelal niet gematigd in de standpuntenvorming zijn, kunnen verkiezingsmemoranda een verschil maken door de verschillen in de beleidsposities tussen partijen te verduidelijken. De overname van standpunten uit verkiezingsmemoranda wekt dus differentiërend en

¹³ Het zou een heel andere situatie geweest zijn mochten de partijen op vraag een lijst hebben samengesteld (omdat dan het risico op sociaal wenselijk en politiek correct handelen toeneemt).

diversifiërend. **Daarin schuilt het electoraal-strategisch belang verkiezingsmemoranda.** (Strom, Muller 1999)

In specifieke gevallen vragen partijen proactief om input van die belangengroepen en organisaties (dat is bv. het geval bij de standenorganisaties van de CD&V of van de jongeren-, senioren-, vrouwengeledingen van alle partijen). Andere winnen informatie rechtstreeks in bij onafhankelijke denktanken, externe consultancybureaus, of thematisch representatieve organisaties (zoals de Gezinsbond, de Fietzersbond, de Bond Beter Leefmilieu, Gaia, het centrum voor Gelijke Kansen en Racismebestrijding, Voka, het VBO en dergelijke). Voor het overige laten politieke partijen zich de toestroom van memoranda, verkiezingsbevragingen, stemtesten en dergelijke noodgedwongen doch met lichte tegenzin 'welgevallen'.

Het is belangrijk om hier reeds te onderstrepen dat **verschillen tussen de partijen enkel en alleen verklaard kunnen worden door de wijze waarop de belangengroepen partijen zelf aanschrijven**. Partijen coördineren hierin dus zelf opvallend weinig en zijn in de aanloop van verkiezingen overwegend bezig met de interne sturing en coördinatie van het proces dat tot een coherent en duidelijk onderscheidend verkiezingsprogramma moet leiden –en die verantwoordelijkheid is in handen van een verkiezingsredactiecomité- en met de voorbereiding van de campagne –dat in handen is van een campagneteam-.

VI. Presentatie van de empirische resultaten

In dit empirische gedeelte worden de resultaten gepresenteerd als **een foto van hoe de partij-belangengroepen relatienetwerken er in het verkiezingsjaar 2013-2014 voor de zes vertegenwoordigde Vlaamse partijen** uitzagen – gemeten aan de hand van de door de partijen geregistreerde verkiezingsmemoranda.

In de volgende paragrafen wordt aandacht gegeven aan drie zaken:

- De verdeling van de verkiezingsmemoranda over de zes vertegenwoordigde partijen (evenredig of niet)
- De verschillenanalyse tussen partijen (op basis van partijenmerken)
- De strategisch-electorale relevantie van de wijze waarop verkiezingsmemoranda worden verspreid.

De netwerkanalyse vormt het sluitstuk van dit empirisch gedeelte. Binnen de totaliteit van alle contacten (o.b.v. verkiezingsmemoranda) worden de zes partijen gepositioneerd ten aanzien van 41 verschillende thematische clusters van belangengroepenorganisaties. (zie Annex 2 voor detail) In het verlengde van de studie van de netwerkpositie van de partijen concipiëren we finaal **een nieuwe maatstaf voor wat een 'centrumpartij' heet**. We concluderen dat er **twee volwaardige centrumpartijen** waren in het verkiezingsjaar 2013-2014: CD&V en N-VA.

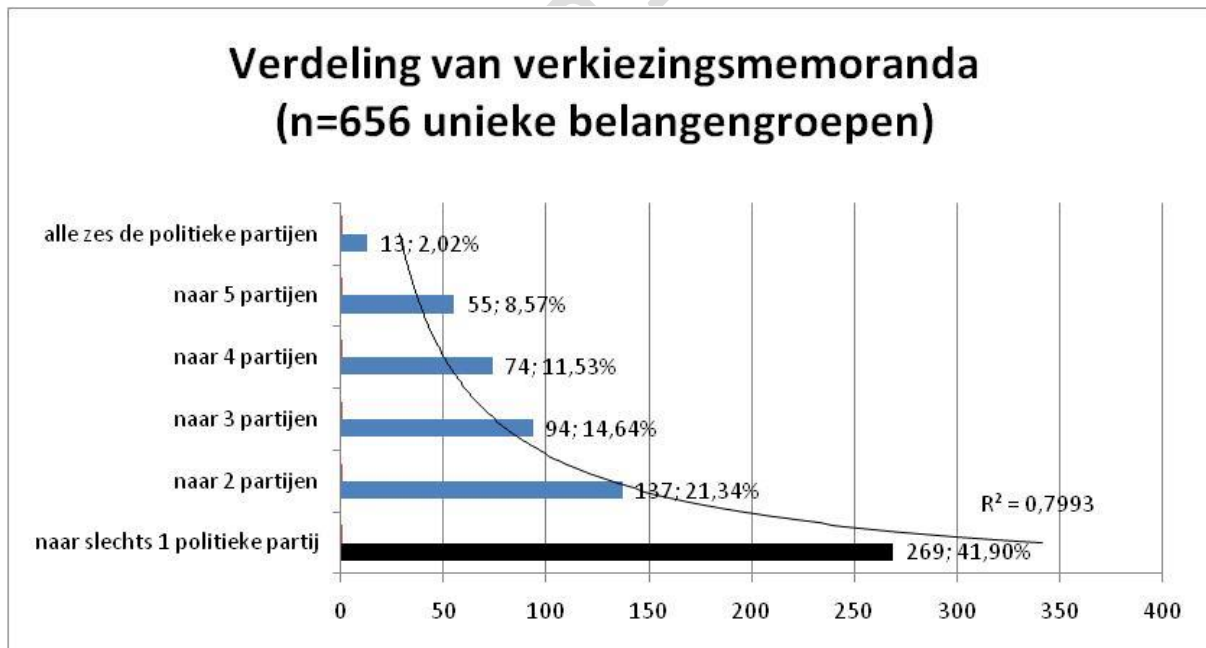
VI.a. De verdeling van de verkiezingsmemoranda: onevenredigheid troef!

De eerste vraag die we willen beantwoorden is of belangengroepen en middenveldorganisaties in min of meerdere mate alle politieke partijen informeren. Vatten we de verkregen gegevens samen dan valt meteen op dat **belangengroepen hun (verkiezings)eisenbundels (of 'memoranda') helemaal niet in gelijke mate bij alle Vlaamse politieke partijen neerleggen**. In bijna meer dan 40% van de gevallen wordt het verkiezingsmemorandum slechts aan één partij verstuurd, in 60% van de gevallen aan slechts twee partijen. Slechts in 2% van de gevallen ging het memorandum naar alle zes de partijen¹⁴, in 8,5% van de gevallen naar vijf van de zes partijen.

¹⁴ Het gaat om volgende belangengroepen/organisaties: Vlaamse Beroepsvereniging Tandartsen, Gaia, Vlaamse Vrouwenraad, Vlaams Steunpunt voor Vrijwilligerswerk, LOGO Lokaal Gezondheidsoverleg, Gezinsbond, Vlaamse Mestverwerkers, Consortium Vlaamse Apotheeksector, Samenlevingsopbouw, Transport & Logistiek Vlaanderen en Vereniging van Personen met een Handicap.

Delen we het totaal aantal door de partijen ontvangen verkiezingsmemoranda ($n=1617$) door het aantal unieke belangengroepen ($n=656$) dan **stuurt een belangengroep/organisatie haar memorandum niet naar vijf, vier of zelfs niet naar drie partijen, maar gemiddeld slechts naar 2,46 politieke partijen.** (cf. Annex 1: de meest actieve belangengroepen, een lijst die met stip wordt aangevoerd door een traditionele of klassieke belangengroep, nl. de CM)¹⁵ De algemene aanvaarde strategische roldefinitie die op belangengroepen en middenveldorganisaties kleeft, namelijk om de politieke besluitvorming *zo breed mogelijk* te beïnvloeden en dus in de praktijk zoveel mogelijk politieke partijen van een verkiezingsmemorandum bedient, wordt de facto tegengesproken.

Op basis van deze vaststellingen kunnen we gerust stellen dat de eerste aanname dat de meeste belangengroepen/organisatie zoveel mogelijk partijen aanschrijven en dat de globale spreiding over alle partijen heen daardoor min of meer evenredig geen steun verdient.

¹⁵ De meest actieve belangengroepen zijn echter niet overwegend de traditionele of klassieke (verzuilde) belangengroepen en middenveldorganisaties. In de top-15 komen slechts drie van dit type belangengroepen terug: de CM en Unizo. Alle andere zijn dus nieuwe belangengroepen: Gezinsbond, Vlaamse Ouderenraad, Agoria, Belgische Confederatie Bouw, De Mens Nu, Gaia, het IGKC, BBL, Verso (social profit), Steunpunt Vrijwilligerswerk, Vlaamse Vrouwenraad etc...

Hoe zit het met de partijscores voor die belangengroepen die hun memorandum vooral aselectief en dus breed verspreid hebben? Voor die belangengroepen die hun memorandum naar *op één na alle partijen* verstuurd (totale n = 55) noteren we het volgende:

- **N-VA werd geen enkele overgeslagen** (als vijf partijen een memorandum ontvangen zit N-VA sowieso bij die groep of ontving ze sowieso als zesde partij het memorandum);
- **CD&V werd slechts één keer als enige partij niet aangeschreven** (de status is vergelijkbaar met die van de N-VA);
- Groen werd 17 keer als enige 'genegeerd' waar alle andere partijen het memorandum wel ontvingen;
- Sp.a en Open VLD resp. 21 en 23 keer als enige werden genegeerd (Sp.a en Open VLD lijken bij heel wat belangengroepen/organisaties die wel degelijk moeite doen om het verkiezingsmemorandum breed te verspreiden geen bijzondere interesse te wekken).

We maakten hierboven abstractie van de bijzondere positie van het VB: **het Vlaams Belang werd het vaakst 'genegeerd' door het maatschappelijke middenveld**, nl. 41 keer, dus in 75% van de gevallen. Zelfs bij een relatief eenvoudige, vrijblijvende en tijds- noch kostenintensieve actie als het opsturen van het verkiezingsmemorandum¹⁶, gaan belangengroepen heel bewust, pragmatisch –ja, zelfs opportunistisch- om met het *targetten* van hun aandacht naar specifieke politieke partijen. (Meyer, Imig 1993)

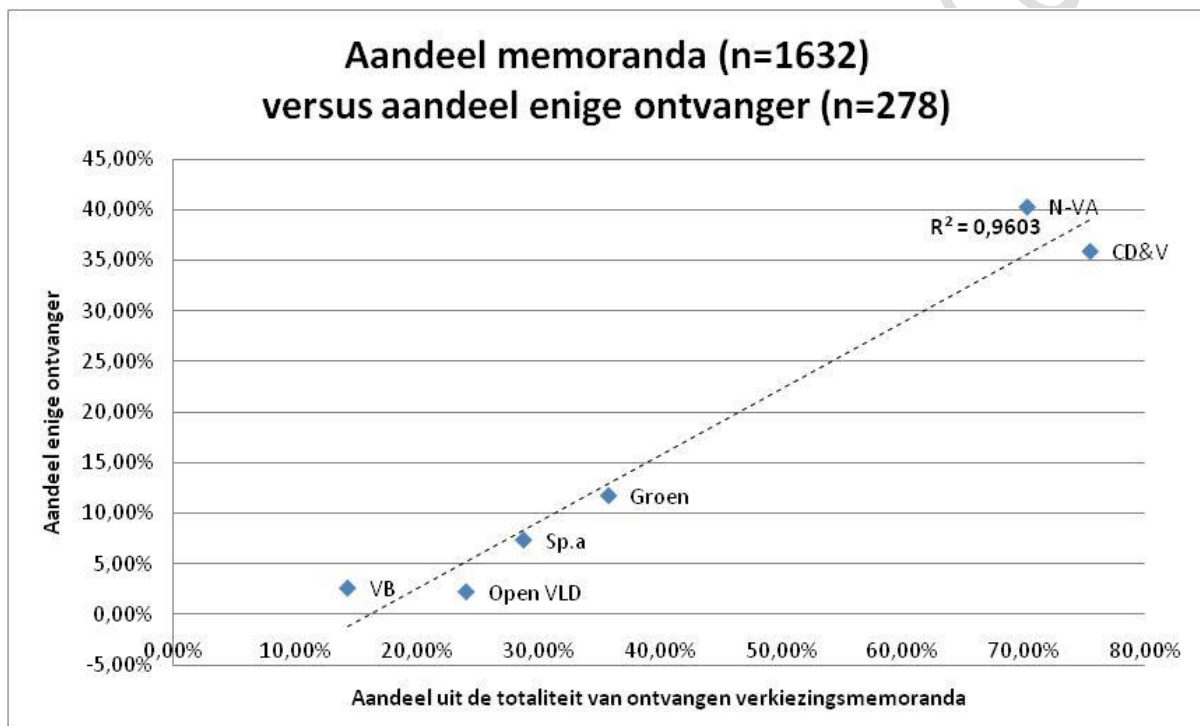
Conclusie hier: N-VA en CD&V ontvangen vrijwel alle verkrijgbare informatie vanuit het minst selectieve middenveld.

VI.b De concentratie van de verspreiding

Onderstaande tabel vat de relatieve aandelen die elke partij in de totaliteit van verstuurd verkiezingsmemoranda vertegenwoordigt, samen. De verschillen tussen de partijen zijn groot.

¹⁶ In vele gevallen gaat het om het printen/drukken van documenten, het vullen van enveloppes, het kleven van een aantal postzegels of het verzenden van enkele extra mails naar de studiediensten of het algemeen info@ mailadres van de partij, waarvan de coördinaten en afleveradressen vrij beschikbaar zijn.

CD&V ontving in het verkiezingsjaar 2013-2014 van meer dan driekwart van alle belangengroepen/organisaties het verkiezingsmemorandum; dat aantal vertegenwoordigt trouwens afgerond 30% van alle verstuurd verkiezingsmemoranda. N-VA vertoont een vergelijkbare score. Vlaams Belang ontving 'slechts' van 14% van alle verzonden verkiezingsmemoranda, en die groep vertegenwoordigt maar nog geen zes procent van alle contacten (een veel selectiever gezelschap van belangengroepen en middenveldorganisatie dus dan bij CD&V of N-VA). Opvallend: een vergelijkbare selectiviteit vinden we terug bij Open VLD en Sp.a en in mindere mate bij Groen.

Een belangrijke (strategische) conclusie is dat **partijen die meer memoranda ontvangen ook vaker als enige partij dat memorandum ontvangen**. Die correlatie is nog sterker dan deze tussen de electorale sterkte en het aandeel ontvangen memoranda (nl. $R^2=,9603$).

Ook op vlak van de unieke aandacht van belangengroepen torenen de centropartijen CD&V en N-VA hoog boven de andere partijen uit.

	N-VA	CD&V	Sp.a	Open VLD	Groen	VB
% BGOs van de totale populatie van BGOs dat een memorandum bezorgde (n=656)	70,27%	75,46%	28,81%	24,09%	35,82%	14,33%
% ontvangen memoranda uit het totaal aantal ontvangen (n=1632)	28,25%	30,33%	11,58%	9,68%	14,40%	5,76%

VI.c De overlap tussen de individuele partijen: verschillen de netwerken van elkaar?

In de volgende paragrafen gaan we na welke overlap tussen de partij-belangengroepenrelaties bestaat om uitspraken te kunnen doen over de omvang van 'overlappende netwerken'. Er is sprake van 'overlap' als twee partijen van dezelfde belangengroep een memorandum hebben ontvangen (d.i. een gedeelde link met een belangengroep).

De overlap tussen de verschillende partijen wordt samengevat in twee tabellen. De eerste tabel vat de samenhang tussen alle geregistreerde contacten samen (n=1617 voor 642 BGOs).

Correlations

		NVA	CDenV	Spa	OpenVLD	Groen	VB
Kendall's tau_b	NVA	1,000	,328**	,709**	,208*	,314**	,478**
	Sig. (2-tailed)		,000	,000	,018	,000	,000
	N	416	258	135	127	166	67
	CDenV	,328**	1,000	,291**	,244**	,088	-,043
	Sig. (2-tailed)	,000		,001	,005	,251	,710
	N	258	415	130	130	162	74
	Spa	,709**	,291**	1,000	,431**	,309**	-,040
	Sig. (2-tailed)	,000	,001		,000	,003	,811
	N	135	130	174	77	88	37
	OpenVLD	,208*	,244**	,431**	1,000	,304**	
	Sig. (2-tailed)	,018	,005	,000		,004	
	N	127	130	77	154	89	33
	Groen	,314**	,088	,309**	,304**	1,000	-,042
	Sig. (2-tailed)	,000	,251	,003	,004		,806
	N	166	162	88	89	222	35
	VB	,478**	-,043	-,040		-,042	1,000
	Sig. (2-tailed)	,000	,710	,811		,806	
	N	67	74	37	33	35	93

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Op basis van de studie van deze samenhang¹⁷ concluderen we het volgende:

- ☐ **De overlap tussen CD&V en N-VA is het grootst**
- ☐ Tussen CD&V en Groen en VB is de overlap het kleinst
- ☐ Tussen N-VA is de overlap met Open VLD maar matig significant
- ☐ Tussen Sp.a en VB en tussen Groen en VB is de overlap onbestaande (*negatief*) (zij het niet statistisch significant, mede omdat er weinig waarnemingen voor die overlappen zijn)
- ☐ **Tussen VB en de andere partijen is de samenhang *negatief*, op één uitzondering na: met N-VA is de overlap sterk positief!**

In tweede instantie **bestuderen we de overlap thematisch**. Om die klus te klaren is het nodig de populatie van belangengroepen en middenveldorganisaties in subgroepen in te delen. Tegenover de zes politieke partijen plaatsten we **41 clusters van belangengroepen en middenveldorganisaties**. (zie Annex 2 voor detailuitleg) In de onderstaande tabel vatten we de samenhang voor alle contacten, geaggregeerd volgens de subcluster samen (=1617 voor 41 subclusters van belangengroepen en middenveldorganisaties (cf. Annex 2 voor de operationalisering)).

Op (geaggregeerd) niveau voor de 41 onderscheiden clusters vallen de in de vorige tabel opgemerkte verschillen tussen de partijen weg. **De mate waarin de relatieve aandacht thematisch op niveau van de individuele partij is verdeeld, is dus sterk gelijklopend**. Voor alle 41 subclusters is binnen elke partij de thematische aandacht in grootteorde op een sterk vergelijkbare wijze verdeeld. De zwaartepunten liggen voor alle partijen ongeveer bij dezelfde

¹⁷ Omdat de variabele in essentie binair gemeten is (ofwel een contact ofwel geen) maar omdat in een heel kleine minderheid van de gevallen bepaalde contacten meer dan eens werden gelegd (bijv. een partij ontving tweemaal een memorandum op twee verschillende data) wordt de samenhang bestudeerd aan de hand van een statistische parameter die in staat is om die beperkte variantie mee te nemen, nl. Kendall's Tau-b. Dit is net zoals chi-kwadraat een symmetrische associatiemaat voor in essentie categorisch geschaalde variabelen. Kendall's Tau-b varieert tussen -1 en 1. Wanneer Kendall's Tau-b gelijk is aan 0, is er geen associatie.

thema's (en dus bij dezelfde clusters): in aflopende volgorde zijn dat 'de sector- en beroepsorganisaties', 'welzijn, gezondheid en zorg', 'opleiding, onderwijs en vorming', etc..

Correlations			NVA	CDeV	Spa	OpenVLD	Groen	VB
Spearman's rho	NVA	Correlation Coefficient	1,000	,862**	,871**	,825**	,883**	,593**
		Sig. (2-tailed)	.	,000	,000	,000	,000	,000
		N	40	40	40	40	40	40
	CDeV	Correlation Coefficient	,862**	1,000	,822**	,852**	,819**	,685**
		Sig. (2-tailed)	,000	.	,000	,000	,000	,000
		N	40	40	40	40	40	40
	Spa	Correlation Coefficient	,871**	,822**	1,000	,833**	,846**	,580**
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	.	,000	,000	,000
		N	40	40	40	40	40	40
	OpenVLD	Correlation Coefficient	,825**	,852**	,833**	1,000	,818**	,573**
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	.	,000	,000
		N	40	40	40	40	40	40
	Groen	Correlation Coefficient	,883**	,819**	,846**	,818**	1,000	,546**
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	.	,000
		N	40	40	40	40	40	40
	VB	Correlation Coefficient	,593**	,685**	,580**	,573**	,546**	1,000
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	,000	.
		N	40	40	40	40	40	40

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Met andere woorden, de thematische overlap is opmerkelijk groot tussen alle partijen (cf. afwezigheid van significante verschillen).¹⁸

Meer in detail stellen we het volgende vast over de relatieve aandacht die belangengroepen en middenveldorganisaties voor bepaalde thema's vraagt of eist:

- In 25% van de gevallen (= 420/1681) is er sprake van een significant sterke ($p < .05$) tot heel sterk ($p < .01$) positief verband, wat betekent dat de globale overlap geldt voor één op vier van de verkiezingsmemoranda

¹⁸ Hier wordt de samenhang gemeten aan de hand van Spearman Rho, omdat de rangcorrelatiecoëfficiënt best tegemoet komt aan de verdeling van de waarden voor de vvariabelen: die is enerzijds niet continu maar anderzijds verre van normaal verdeeld.

Niets uit deze working paper mag overgenomen, gekopieerd of gerefereerd worden zonder de uitdrukkelijke toestemming van de auteur. Auteursrechterlijke bescherming geldt voor de volledige tekst, de ruwe data, de tabellen en grafieken en alle analyses.

- De best correlerende clusters –dus die thematische clusters waar de totale overlap tussen de partijen het grootst is- zijn in aflopende volgorde van aantal significant correlerende verbanden:

- o 'milieu' (21 keer),
- o 'welzijn/zorg/gezondheid', 'werkgevers' en 'sector/beroepsorganisaties (incl. federaties)' (elk 19 keer),
- o 'industrie', 'werkgevers', 'opleiding/vorming' en 'migranten' (elk 18 keer)

In deze thematische clusters vinden we dus de belangengroepen terug die zich het breedst hebben geroerd in het verkiezingsjaar 2013-2014.

Totaal aantal contacten met BGOs uit elke cluster	N-VA	CD&V	Sp.a	Open VLD	Groen	Vlaams Belang	Totaal aantal unieke contacten	% van totaal
Landbouw en visserij (1)	4	6	1	2	1	2	16	1,09%
Industrie (2)	13	10	5	1	8	1	38	2,58%
Handel en diensten (3)	0	1	0	1	1	0	3	0,20%
Vakbonden/werknemers (4)	11	17	4	4	4	4	44	2,99%
Werkgevers (zelfstandigen/ondernemers) (5)	13	12	3	6	9	2	45	3,05%
Sector- en beroeps/ unies en federaties (6)	94	90	40	40	46	21	331	22,46%
Consumenten en klanten (gebruikersgroepen) (7)	7	5	2	2	4	1	21	1,42%
Katholieke/kerkelijke (8)	1	2	0	0	0	1	4	0,27%
Niet-katholieke/-kerkelijke (9)	2	2	1	1	1	0	7	0,47%
Nieuwe levensbeschouwelijke (10)	2	2	1	1	2	1	9	0,61%
Kunst- en cultuur / media (11)	19	19	10	11	9	2	70	4,75%
Erfgoed (12)	4	4	1	2	4	3	18	1,22%
Taalgemeenschap en regionalistisch (13)	2	5	1	1	0	2	11	0,75%
Sport/spel/recreatie (14)	4	8	1	1	0	4	18	1,22%
Senioren/ouderen (15)	4	7	1	1	2	2	17	1,15%
Jongeren/jeugd (minderjarigen) (16)	8	7	3	2	4	3	27	1,83%
Opleiding/onderwijs/vorming (17)	23	27	8	6	10	1	75	5,09%
Hobby (18)	0	0	0	0	0	1	1	0,07%
Natuurbehoud (19)	4	6	1	1	1	1	14	0,95%
Milieu/klimaat/duurzaamheid (20)	18	18	7	6	9	2	60	4,07%
Dierenwelzijn (21)	3	6	4	2	2	2	19	1,29%
Vrouwen (22)	3	4	3	1	4	2	17	1,15%
Gender en holebi / gelijke kansen (23)	3	3	2	1	1	0	10	0,68%
Migranten/asiel/minderheden (incl. vluchtelingen) (24)	11	8	4	4	4	1	32	2,17%
Armen en armoede (25)	12	10	9	6	6	2	45	3,05%
Humanitaire (mensenrechten) (26)	2	2	1	1	1	0	7	0,47%
Maatschappelijke beweging (democratie, vrijwilligers) (27)	7	15	5	3	7	3	40	2,71%
Ontwikkelingshulp (28)	6	8	5	4	4	0	27	1,83%
Pro-Europese of internationale (29)	5	2	2	2	0	1	12	0,81%
Eurokritische (30)							0	0,00%
Mutualiteiten (31)	4	3	1	1	3	1	13	0,88%
Verzekering (32)	1	1	0	0	1	0	3	0,20%
Bank- en financiewezen (33)	1	0	0	0	0	0	1	0,07%
Controle- of toezichhoudend (incl. politie, justitie, hulpdiensten) (34)	12	2	3	0	3	1	21	1,42%
Expertise, kennis en onderzoek (35)	21	18	9	4	7	7	66	4,48%
Denktanken en consultancy (36)	0	3	0	0	0	0	3	0,20%
Gezin/familie (37)	8	10	1	2	4	1	26	1,76%
Mobiliteit / verkeer (38)	10	7	8	3	7	3	38	2,58%
Welzijn, gezondheid en zorg (39)	44	47	22	25	37	9	184	12,48%
Fondsen, stichtingen, steunkanalen en service clubs (40)	5	4	1	2	3	0	15	1,02%
Bestuurszaken regionaal, provinciaal, steden en gemeenten (41)	25	14	4	4	13	6	66	4,48%
	416	415	174	154	222	93	1474	100%
legende :	>20%	10-20%	5-10%	2,5-5%	1-2,5%	<1%		

Over de zwakst correlerende clusters doen we geen uitspraken omdat het aantal observaties voor vele van hen dermate laag zijn dat er niet gesteld kan worden dat *dat we enkel binnen die clusters die belangengroepen terugvinden die zich het meest particularistisch hebben gedragen in het verkiezingsjaar 2013-2014*. Al zijn er op zicht wel een aantal clusters te identificeren waar de spreiding over de partijen duidelijk scheef is en er dus van totale overlap weinig sprake is.

De gelijkmatige versus eerder particularistische verdeling van de aandacht van belangengroepen binnen specifieke thematische clusters ten aanzien van de zes partijen wordt in detail weergegeven in de bovenstaande tabel. De kleurencode geeft de relatieve aandacht aan per thematische cluster (wit <1% en dus heel erg laag; donkerrood >20% en dus heel erg hoog).

Voor elk van de 'heel frequent' samenhangende thematische clusters vat volgende tabel de correlatiecoëfficiënten weer. **Opvallend is dat de thematische clusters die het sterkst met elkaar samenhangen ook in hoofdzaak de inzet vormden van de verkiezingen van 2014.** Die aandacht kan verklaard worden door het feit dat belangengroepen die aan deze thema's appelleren, zich sterk aangesproken hebben gevoeld door de samenvallende verkiezingen en van het moment gebruik hebben gemaakt om hun eisen kenbaar te maken.

Een belangrijke conclusie is dat **de (verkregen of geschonken) relatieve 'aandacht' duidelijk mutueel positief versterkend (of inclusief) werkt**: aandacht voor de ene thematische cluster betekent bijna per definitie ook een verhoogde aandacht voor alle andere uit dit segment. Bovendien werkt het principe in de twee richtingen. **Dat dit mechanisme van relatieve aandacht ook ten negatieve (mutueel verzwakkend) werkt, blijkt uit het feit dat het**

merendeel van de niet tot weinig frequent samenhangende thematische clusters vooral negatief correleert. (correlatietabel niet weergegeven)¹⁹

		Correlations						
		Industrie	Werkgevers	Sector/beroep s	Consument n/klanten	Opleiding/vor ming	Milieu	welzijn
Industrie	Pearson Correlation	1	,882*	,900*	,961**	,886*	,924**	,890*
	Sig. (2-tailed)		,020	,014	,002	,019	,008	,018
	N	6	6	6	6	6	6	6
Werkgevers	Pearson Correlation	,882*	1	,929**	,954**	,906*	,936**	,965**
	Sig. (2-tailed)	,020		,007	,003	,013	,006	,002
	N	6	6	6	6	6	6	6
Sector/beroeps	Pearson Correlation	,900*	,929**	1	,935**	,984**	,995**	,916*
	Sig. (2-tailed)	,014	,007		,006	,000	,000	,010
	N	6	6	6	6	6	6	6
Consumenten/klanten	Pearson Correlation	,961**	,954**	,935**	1	,889*	,939**	,912*
	Sig. (2-tailed)	,002	,003	,006		,018	,005	,011
	N	6	6	6	6	6	6	6
Opleiding/vorming	Pearson Correlation	,886*	,906*	,984**	,889*	1	,991**	,922**
	Sig. (2-tailed)	,019	,013	,000	,018		,000	,009
	N	6	6	6	6	6	6	6
Milieu	Pearson Correlation	,924**	,936**	,995**	,939**	,991**	1	,942**
	Sig. (2-tailed)	,008	,006	,000	,005	,000		,005
	N	6	6	6	6	6	6	6
welzijn	Pearson Correlation	,890*	,965**	,916*	,912*	,922**	,942**	1
	Sig. (2-tailed)	,018	,002	,010	,011	,009	,005	
	N	6	6	6	6	6	6	6

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

VI.d Een verkennende netwerkanalyse

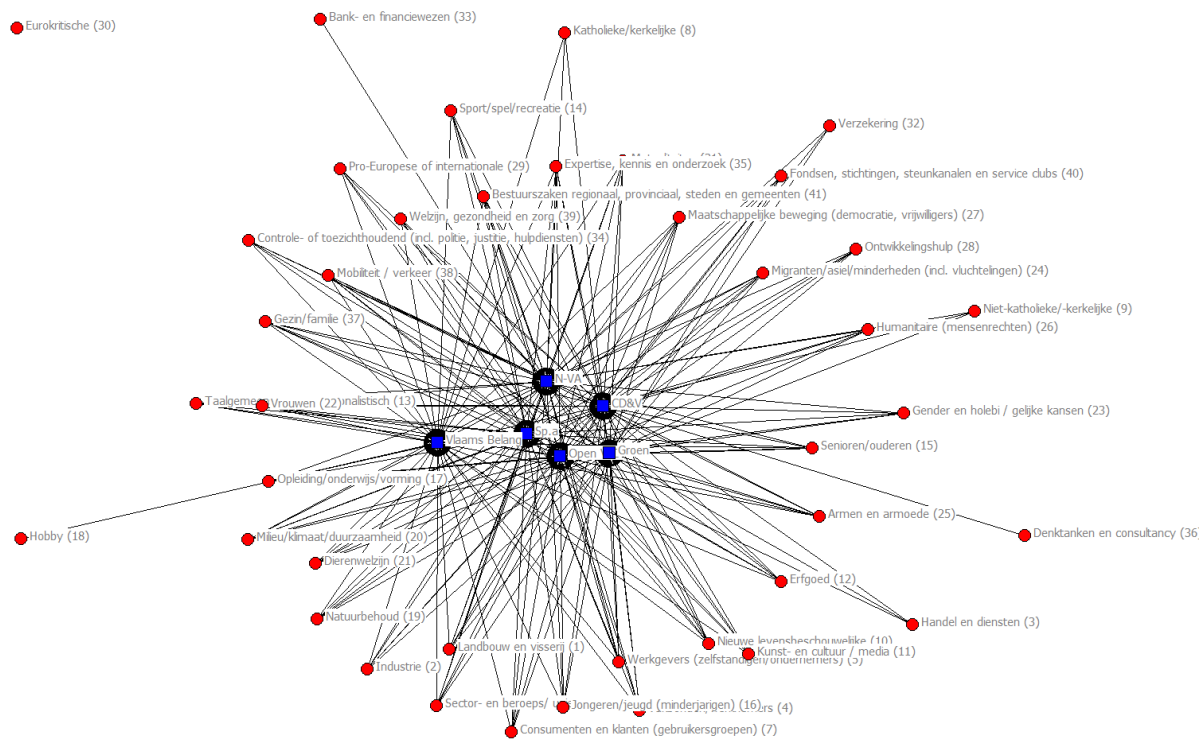
Visualiseren we bovenstaande bevindingen aan de hand van Sociale NetwerkAnalyse (SNA) dan krijgen we een niet alleen **inzicht in de dichtheid van de netwerking gemeten op basis van de relatieve aandacht van de thema's in de onderscheiden clusters van belangengroepen**, maar ook in de min of meer centrale positie die politieke partijen innemen in die globale netwerking.

Onderstaande figuur toont de samenstelling en densiteit van het totale netwerk van alle partijen en alle 41 clusters samen. Elke lijn symboliseert een relatie tussen partij en een belangengroep uit één van de clusters. Op basis van de analyse op niveau van de enkelvoudige

¹⁹ Er zijn twee uitzonderingen, namelijk de 100% correlatie tussen 'sport/spel/vrijetijd' en 'taalgemeenschappen/regionalistische' aan de ene kant en de 94% correlatie tussen 'controle/toezichhoudende' en 'mobiliteitsorganisaties' aan de ander kant.

Niets uit deze working paper mag overgenomen, gekopieerd of gerefereerd worden zonder de uitdrukkelijke toestemming van de auteur. Auteursrechtelijke bescherming geldt voor de volledige tekst, de ruwe data, de tabellen en grafieken en alle analyses.

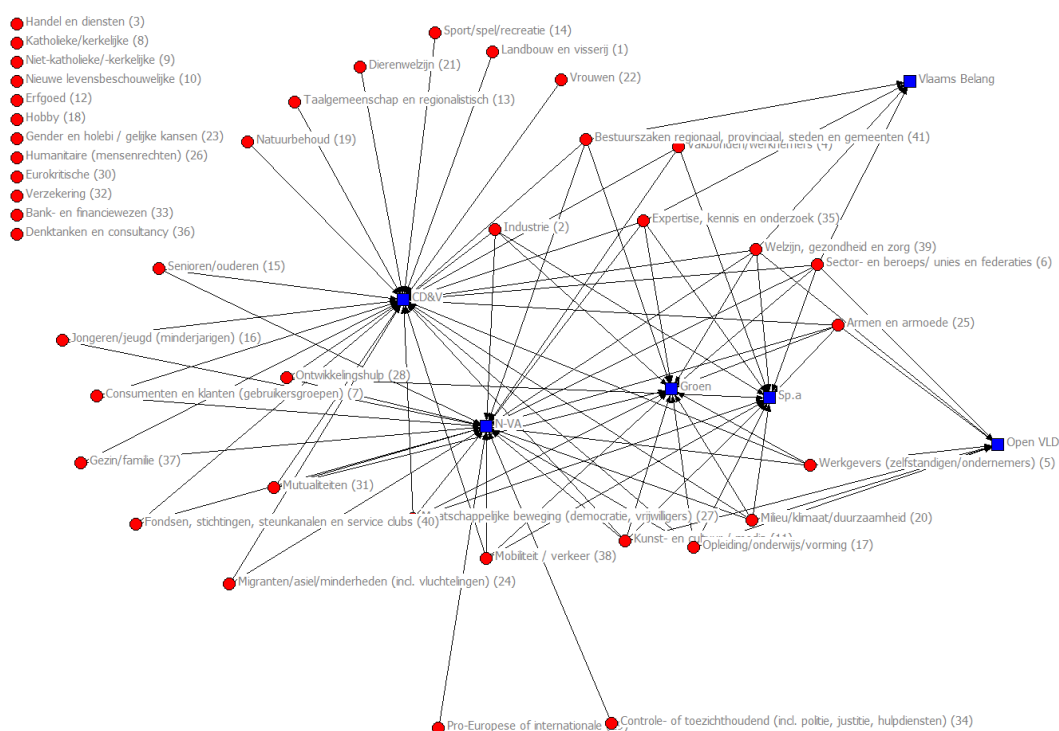
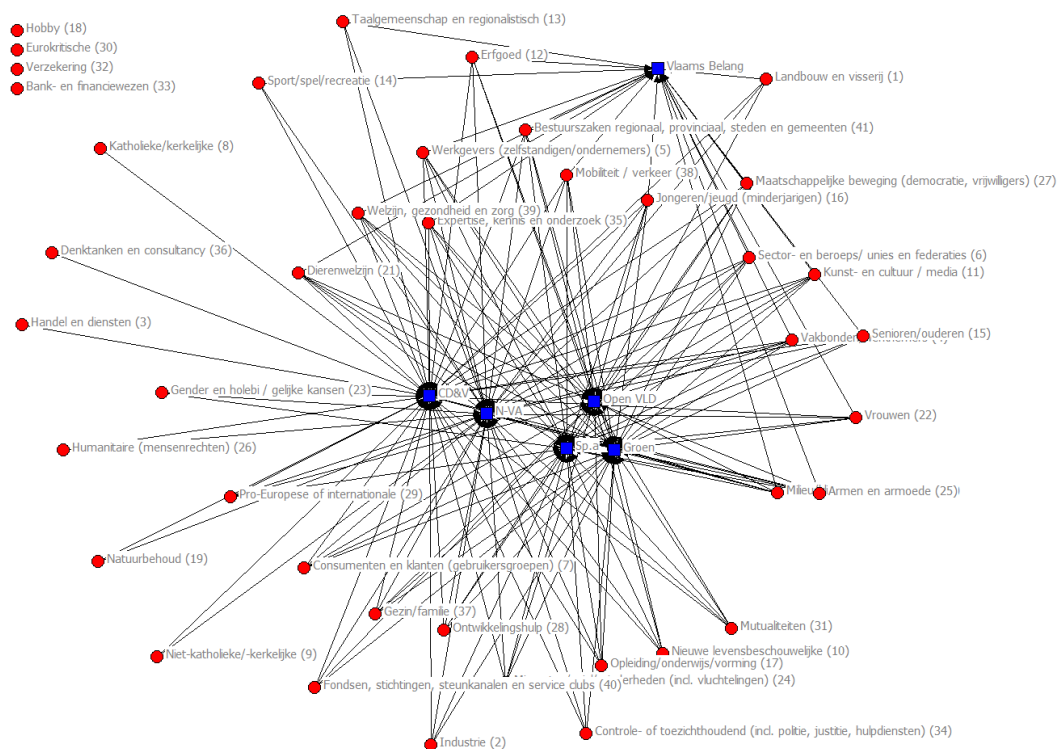
contacten staat enkel Vlaams Belang aan de buitenkant van het netwerk. De andere partijen staan behoorlijk centraal en dicht op elkaar.

Dezelfde analyse op basis van minstens twee waarnemingen (= *relatief zwakke relaties*) geeft ons een iets genuanceerder beeld. Een aantal thematische clusters waarvan de belangengroepen minder actief waren ('Hobby', 'Verzekering' en 'Bank- en financiewezen') zijn nu uit het netwerk verdwenen. Naast het VB, verwijderen ook Open VLD, Groen en Sp.a zich iets meer uit het centrum. N-VA en CD&V blijven een centrale positie behouden.

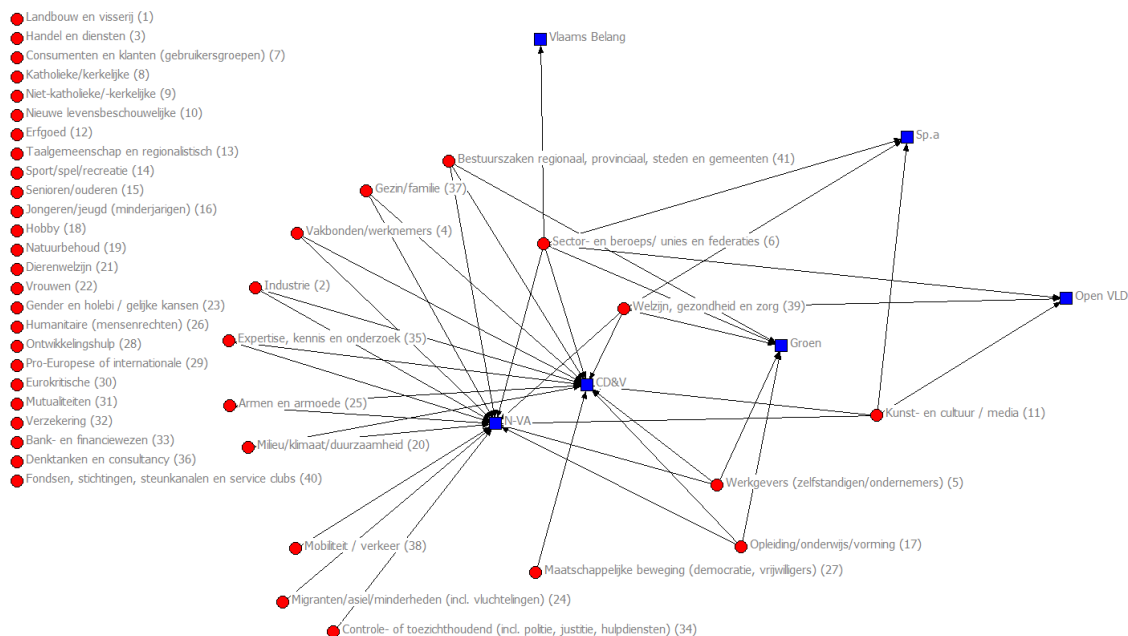
Op basis van vijf waarnemingen –cf. tweede sterdiagram- of meer (= *eerder sterke relaties*) is de verwijdering uit het centrum van VB en ook Open VLD heel erg opvallend. Sp.a en Groen nemen een tussenpositie in. CD&V en N-VA blijven in het centrum gepositioneerd.

Niets uit deze working paper mag overgenomen, gekopieerd of gerefeerd worden zonder de uitdrukkelijke toestemming van de auteur. Auteursrechterlijke bescherming geldt voor de volledige tekst, de ruwe data, de tabellen en grafieken en alle analyses.

Op basis van tien waarnemingen of meer, dus de *(heel) sterke relaties* stellen we het volgende vast:

- **N-VA (in totaal 15 linken) en CD&V (14 linken) blijven sterkst gelinkt en delen een belangrijke overlap (nl. 12 thematische clusters);** N-VA heeft unieke sterke banden met belangengroepen uit de clusters ‘mobiliteit’, ‘migranten’ en ‘controle- of toezichthoudende’; **CD&V heeft unieke sterke banden met belangengroepen uit de thematische 'maatschappelijke beweging’**
- N-VA en CD&V delen met Groen (in totaal slechts 5 linken) linken voor de clusters ‘opleiding/vorming’, ‘werkgevers’, ‘welzijn/zorg’ en ‘bestuurszaken’
- met Sp.a (amper 3 linken) en Open VLD (idem) delen N-VA en CD&V linken met de clusters ‘kunst/cultuur’, ‘welzijn/zorg’ en ‘sector/beroepsorganisaties’
- met Vlaams Belang deelt met alle andere partijen slechts één cluster, nl. ‘sector/beroepsorganisaties’.

Uit bovenstaande analyse blijkt dus dat N-VA en CD&V er niet enkel in slagen om de meeste aandacht weg te kapen van de belangengroepen/organisaties maar dat ook in de meeste

domeinen doet op een min of meer systematische manier. Bovendien zijn **N-VA en CD&V de enige politieke partijen die erin slagen om met bepaalde belangengroepen en middenveldorganisaties sterke en tegelijkertijd unieke relaties op te bouwen.**

Het totaaloverzicht van deze 'zelfverklaarde volkspartijen' toont op welke wijze belangengroepen zich in het verkiezingsjaar tot de N-VA en CD&V hebben gericht om hun eisen, verlangens en belang kenbaar te maken. (cf. supra) Aan het andere uiterste van het spectrum staat Vlaams Belang, dat slecht op één thema een relevante positie inneemt. Sp.a, Open VLD en Groen nemen een sterk vergelijkbare positie in het speelveld in, zij het in relatie tot verschillende thematische clusters.

VII. Is er sprake van een of meerdere centumpartijen?

De hierboven gemaakte analyses en conclusies leiden tot één inzicht, nl. **dat er sprake is van twee centumpartijen die het gros van de aandacht van de brede waaier van belangengroepen en middenveldorganisaties naar zich trekken** –en in ongeveer gelijke mate. Die analyse wordt bevestigd door middel van een **2-Mode Centrality Measures netwerkanalyse (SNA)**. We stellen het volgende vast betreffende de netwerkpositie van de individuele partijen:

- **De individuele netwerken van relaties van CD&V en N-VA zijn sterk overlappend** (wat de relatief hoge nabijheidsscore verklaart (*Closeness* $\geq .725$ voor alle partijen)) [op basis van enkelvoudige linken –zie eerste netwerkfiguur hierboven–leidden we al af dat alle partijen op VB na in het centrum zitten]
- **De relatienetwerken van N-VA en CD&V vertonen het meest overlap met de relatienetwerken die andere partijen hebben**
- Het relatienetwerk van N-VA overlapt het meest met dat van de netwerken voor de andere partijen (af te lezen aan de *betweenness*-score, die overigens voor alle

partijen vrij laag is) [Sp.a en VB vertonen een lage score wat duidt op eerder van de andere partijen afwijkende netwerken/linken]

- **N-VA en CD&V werken het meest en Open VLD het minst ‘verkliekend’** (cf. 2-Local clustering coëfficiënt $<.50$)²⁰

N-VA en CD&V zijn dus veruit de meest centrale partijen.²¹ **Open VLD, Vlaams Belang en Sp.a zijn de minst geconnecteerde en dus minst centrale partijen. Groen neemt een tussenpositie in.**

	Degree*	2-Local clustering	Eigenvect	Closeness	Betweenness
N-VA	0.925	0.856	0.448	0.943	0.242
CD&V	0.875	0.766	0.441	0.877	0.163
Sp.a	0.725	0.526	0.388	0.725	0.089
Open VLD	0.675	0.456	0.374	0.794	0.153
Groen	0.800	0.640	0.411	0.794	0.153
VB	0.725	0.526	0.382	0.725	0.094

Note: The 2-local measure is the sum of normalized degree of a node's alters. *Centrality.

Analyses uitgevoerd met Unicet/Netdraw.

We concluderen dus dat het Vlaamse partijpolitieke landschap in het verkiezingsjaar 2013-2014 en gemeten op basis van de aantallen verkiezingsmemoranda die bij de partijen werden neergelegd **twee centrupartijen kende, N-VA en CD&V**. Voor het overige kunnen er maar

²⁰ De 2-Local voor elke partij geeft weer in welke mate de andere (naburige) partijen (max. één *tie* verwijderd) samenklitten (lees: een klik vormen).

²¹ ‘Centraliteit’ (hier: stercentraliteit) drukt de mate van betrokkenheid van een actor uit ten aanzien van een n-veelheid van andere actoren in hetzelfde netwerk. Hoe meer relaties (linken), hoe hoger de betrokkenheid, i.e. onafhankelijk de richting van deze relaties (hier *uni-directioneel* want alle van een belangengroep/organisatie richting een of meerdere partijen).

weinig posities op het socio-economische links-rechtscontinuüm²² worden geduid – al blijken **Open VLD en VB geen centrale middenveldspelers** te zijn.

VIII. In het midden van het bed zweet men het meest....

In deze paper werd slechts één bijzonder specifiek maar bijzonder relevant aspect de relaties tussen partijen en belangengroepen onderzocht, namelijk de wijze waarop belangengroepen hun verkiezingsmemorandum bij de vertegenwoordigde Vlaamse partijen neerleggen. We hebben de empirie voor zich laten spreken en een aantal niet evidente (nieuwe) inzichten borrelden op. Eerst en vooral, de wijze waarop het brede middenveld haar verkiezingswensen aan de zes vertegenwoordigde Vlaamse partijen heeft overgemaakt, is verre van toevallig.

We kunnen grosso mode twee elementen van elkaar onderscheiden:

- Ten eerste, de centrum(rechtse) partijen –N-VA en CD&V- hebben disproportioneel veel aandacht van de belangengroepen/organisaties weggekaapt in vergelijking met de linkse en (uiterst) rechtse partijen
- Ten tweede, het middenveld heeft zich opportunistisch of gezond pragmatisch opgesteld in het verkiezingsjaar 2013-2014: daarbij lieten ze zich leiden door de thema's die vooral aanbod zijn gekomen in de aanloop naar de verkiezingen (in de media, de debatten, de campagne, de congressen), en het effect van de strategische opstelling van partijen tegen de rol en de positie van het middenveld (cf. N-VA) is nergens te bespeuren, wel integendeel.

Welke elementen de verschillen in relatieve aandacht die de heel brede waaier van belangengroepen en middenveldorganisaties en verenigingen aan politieke partijen schenken, verklaren, was niet de eerste doelstelling van deze paper. Nochtans hebben we in

²² Van links naar rechts positioneren we de zes verkozen Vlaamse partijen als volgt: Groen (-26), Sp.a (-12), CD&V (+8), N-VA (+11), Open VLD (+13) en VB (+38). (Bron: Comparative Manifesto Project)

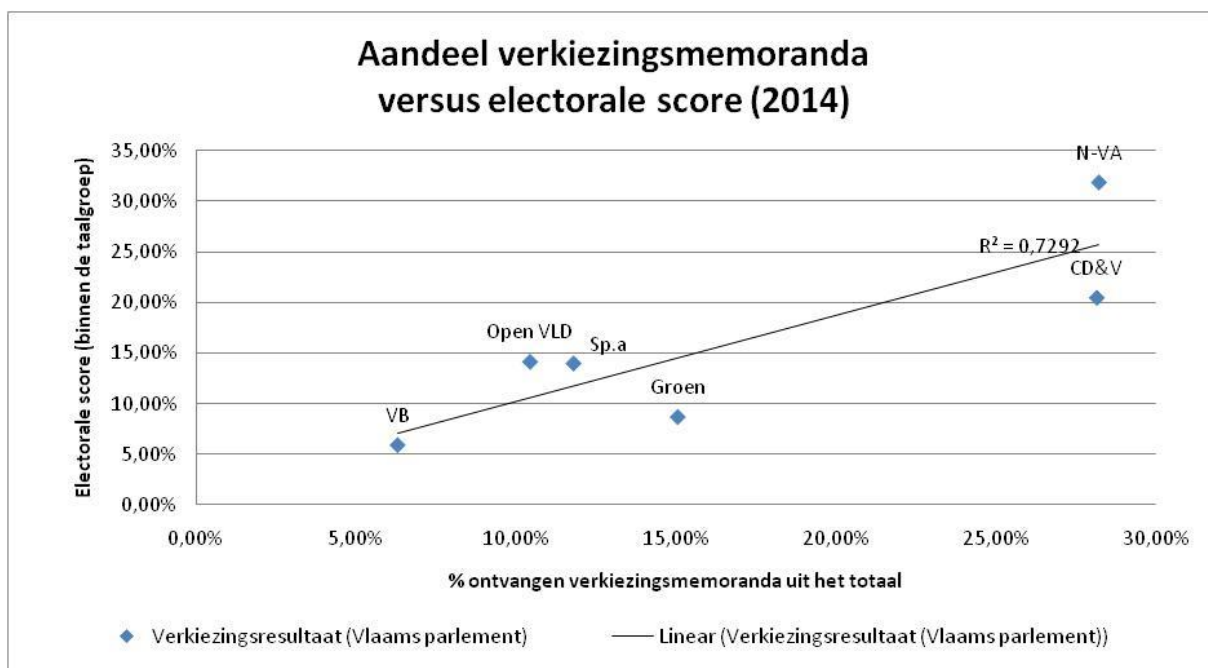
de inleiding aandacht besteed aan een reeks factoren die potentieel een rol spelen in het tot stand komen en benutten van relaties tussen politieke partijen en belangengroepen, vooral in verkiezingstijd. Het feit dat de netwerking tussen partijen en belangengroepen en de relaties die zich daarbinnen voltrekken onderdeel zijn van **een complex fenomeen** (Allern, Bale 2012) –waarvan in deze paper enkel de historisch/normatieve, de sociologisch-institutionele en enkele organisatiegerelateerde dimensies worden onderzocht- was een van de motivaties om op basis van een heel concrete case en op een heel eenduidige manier een poging te ondernemen om een tip van de sluier op te lichten.

Voorafgaand werden een aantal aannames geformuleerd, o.a. over het belang van de context, institutionele factoren en partijenmerken, die elk apart of samen de positie van belangengroepen en middenveldorganisaties ten aanzien van politieke partijen bepalen.

De eerste veronderstelling betrof deze waarbij relatieve aandacht vanwege belangengroepen en middenveldorganisatie ingegeven wordt door **de legitimiteit of de representativiteit van een partij, zowel intern als extern**. Wat de externe legitimiteit betreft, onderscheiden we twee zaken: **de (verwachte) electorale sterkte (cf. het electoraal marktleiderschap) én de bestuursdeelname(kans) van partijen**. Uit de grafiek blijkt, met betrekking tot het electorale gewicht, **een sterke samenhang** tussen beide variabelen: **hoe meer belangengroepen/organisaties uit het middenveld een partij via verkiezingsmemoranda bereiken, hoe sterker de electorale score van de daarop volgende verkiezingen**.

Een tweede aanname betrof de (verwachte) bestuursdeelname van partijen. Ook de (inschatting van) deelname aan het toekomstig bestuur kan mee bepalend zijn voor de aandacht die belangengroepen aan partijen schenken en dus of ze een verkiezingsmemorandum aan die partij overmaken. Op dit specifieke punt zouden volgende partijen een streepje voor hebben op de andere:

- Op Vlaams niveau: CD&V, Sp.a en N-VA
- Op federaal niveau: CD&V, Sp.a en Open VLD

De uitgangspositie voor de verkiezingen van 2014 was het meest voordelig voor de twee traditionele massa- en zuilpartijen, CD&V en Sp.a. Sp.a en Open VLD presteerden echter onder op vlak van netwerkrelaties, N-VA presteerde over. Dat N-VA ook hier tegenover Sp.a komt te staan is niet onlogisch, gezien het feit dat de hele aanloop naar de verkiezingen en de campagne een langgerekte oefening is geweest in polariseren: beide partijen hebben er in het verkiezingsjaar 2013-2014 immers hun handelsmerk van gemaakt om elkaars ideologie te verketteren. Voor de N-VA die aan deze vijandigheid een communautair accent gaf, betekende dat vooral dat ze de Franstalige PS en de regering-Di Rupo I met alle zonden van Israël belaadde. Maar er spelen andere elementen. Zoals eerder aangegeven worden de relaties met belangengroepen en organisaties uit het middenveld in een groot aantal gevallen op lokaal niveau gerealiseerd en **op het lokale niveau lagen de kaarten sinds 2012 totaal verschillend en waren N-VA en CD&V (niet zelden met elkaar in kartelformule) al eens de duidelijke overwinnaars van de lokale verkiezingen gebleken**. Ook de lokale verankering is een facet van de externe representativiteit van partijen dat afstraalt op de relaties en contacten met belangengroepen en middenveldorganisaties (want ze mogelijk maakt en faciliteert).

Wat de legitimiteit op basis van de interne representativiteit betreft, wordt aangenomen dat o.a. de organisatiedikte van elke partij, het ledenaantal, de grootte van de studiedienst etc. van belang kunnen zijn. (cf. Annex 3 voor de details). Van de elementen die de interne representativiteit en legitimiteit van 'de partij als organisatie' mee bepalen, blijken volgende positief gecorreleerd met het verkregen aantal verkiezingsmemoranda:

- **het aantal lokale afdelingen** ($R^2=,352$)
- **het aantal mandatarissen** ($R^2=,352$) en **het aantal ministers en staatssecretarissen** ($R^2=,230$) en
- **de grootte van het nationaal secretariaat** ($R^2=,301$).

De samenhang met de grootte van de studiedienst –die zoals gezegd een belangrijke rol inneemt met betrekking tot het centraliseren, inventariseren, coördineren van de informatiestromen over verkiezingsmemoranda- en vooral met het aantal beleidsadviseurs is *negatief* (resp. $R^2=,25$ en $R^2=,63$). (R^2 =lineaire regressiematen)

We besluiten dat **het aantal (of aandeel) ontvangen verkiezingsmemoranda vooral samenhangt met de lokale aanwezigheid en de nationale organisatie en bestuursdeelname van politieke partijen.**

Een volgende aanname die niet kon worden bevestigd op basis van de hier bestudeerde data gaat uit van een competitief netwerkvoordeel van de traditionele zuil- en massapartijen. Het zijn vooral **de partijen die zichzelf het label 'volkspartij' aanmeten, die lokaal sterk verankerd zijn (cf. partijafdelingen, bestuursmandaten) en die ook nationaal aan de bestuursmacht deelnemen die de meeste aandacht van de belangengroepen wegkopen. Zij verdienen het label 'centrumpartij' of netwerkp partij.** Het middenveld koesteren (zoals CD&V doet) of het afvallen en aanvallen (zoals N-VA in haar campagne deed), maakt blijkbaar niet zo veel uit voor het middenveld.

Voor het overige worden **de ideologische schotten tussen links en rechts door de meeste belangengroepen/organisaties vlot gebroken.** Er is niet zo iets als 'wie bij Sp.a aanklopt, doet dat niet bij Open VLD'. Er is wel een systematische negatie van het Vlaams Belang.

Slot - conclusie

In tegenstelling tot het veralgemeende idee dat belangengroepen/organisaties er vooral belang en voordeel bij hebben om hun stem te laten horen bij zoveel mogelijk partijen, wijzen de resultaten van dit vernieuwende onderzoek naar de centraliteit van de zes Vlaamse politieke partijen duidelijk op het bestaan van een verassend **onderschat fenomeen, namelijk dat van een wijdverspreid en ver doorgedreven selectiviteit of particularisme vanwege de betreffende belangengroepen.**

De verschillen tussen de zes Vlaamse vertegenwoordigde partijen zijn zo groot dat ze onmogelijk op toeval kunnen berusten. Die selectiviteit moet wel ingegeven zijn door **een bewuste (strategische) keuze** van de belangengroepen en middenveldorganisaties om bepaalde (zeker niet alle) politieke partijen te bereiken en andere dus links te laten liggen. Ten aanzien van de partij die zich de grootste tegenstander van het traditionele middenveld profileerde in het onderzochte verkiezingsjaar, namelijk de N-VA, nemen de belangengroepen zelfs massaal **een pragmatisch opportunistische houding** aan.

Zonder ons aan een algemeen verklaringsmodel te wagen, hebben we hierboven toch een aantal factoren aangehaald die o.i. helpen om dat pragmatisme te duiden: o.a. **de onzekere uitslag van verkiezingen, de onvoorspelbare verdeling van de macht (cf. coalitievorming), en de mate waarin partijen gebonden zijn en gehouden kunnen worden aan de verkiezingsbeloften.** Tegenover deze factoren die de ambiguïteit van de politieke context doen toenemen, staan de organisatiesterkte van een politieke partij, haar beleidspotentieel en -curriculum maar ook de legitimiteit en representativiteit van partij, bestendinging van samenwerkingsverbanden, het wederzijds vertrouwen tussen partijen en andere organisaties enzovoort. (Schamp, 2013) Deze factoren vormen het fundament waarop de partij-belangengroepennetwerking tot stand komen. (zie ook Otjes, Rasmussen 2015)

Legitimiteit kent een belangrijke externe representativiteitscomponent, namelijk deze die door de verkiezingsuitslag wordt vastgelegd in een verkiezingsscore en in het aantal zetels dat een partij verwerft. Maar de interne representativiteitscomponent is minstens even relevant en interessant. Dan hebben we het over de partij als organisatie van de achterban (leden, groeperingen, standen...), de interne organisatie, de partijstructuur enzovoort. **Uit onze analyses blijkt dat het vooral de externe representativiteit is die gelinkt kan worden aan relatief bredere en intensere relatienetwerken tussen partijen en belangengroepen, o.a. de lokale aanwezigheid en de nationale zichtbaarheid en uitstraling.**

Het ontwikkelen en onderhouden van historische banden met middenveldorganisaties is een tweede belangrijke factor in het beschrijven van partij-belangengroepenrelaties. (Heaney 2009) Partijen die een openheid koesteren en actief cultiveren ten aanzien van het maatschappij-brede middenveld –zoals CD&V en Groen– willen datzelfde middenveld als ‘brede’ basis of draagvlak hanteren voor de genese en interactie op verschillende domeinen (sociaal, economisch, financieel, cultureel, religieus, milieu...) en met verschillende doelstellingen, o.a. instrumentele (samenwerking, campagne, kennisdeling, financiering...). **In tegenstelling tot CD&V kan een partij als N-VA historisch, instrumenteel, persoonlijk noch ideologisch moeilijk een structurele band met het klassieke of verzuilde middenveld worden aangemeten.** Wel is het zo de partij(organisatie) omwille van haar wortels in de Volksunie wel steeds goede contacten en relaties onderhouden met een breed veld van (nieuwe) maatschappelijke bewegingen of politieke stromingen (o.m. deze die opkwamen voor de Vlaamse strijd, maar evenzeer voor het pacifisme, ecologie, klimaat, mobiliteit, gelijke kansen, gender, armoedebestrijding enzovoort), alle bewegingen en overtuigingen waarop belangrijke programma- en strijdpunten van de Vlaams nationalistische partij werden en nog steeds zijn gebaseerd. Bovendien is de N-VA sinds de lokale verkiezingen van 2012 sterker geworteld dan ooit voorheen en heeft de partij een aanzienlijke nationale uitstraling verkregen via de stijgende aantallen verkozenen en ministers en het prominent aanwezige partijhoofdkwartier. Op de meeste van die punten is de louter kwantitatieve gelijkheid met CD&V trouwens treffend.

Wat de **bijzondere positie van het Vlaams Belang** betreft, de demoniserende kracht van *het cordon sanitair* is kennelijk aanwezig. Het heeft er alle schijn van dat de partij waarvan John Crombez in het partijvoorzittersdebat op 20 mei 2015 nog stelde dat “ze groepen in de maatschappij systematisch uitsluit”, zelf systematisch uitgesloten wordt door het middenveld. Belangengroepen laten het VB (in feite systematisch) links liggen, ook als zich de moeite getroosten om het memorandum aan een beperkt aantal partijen over te maken. Dat soort van selectief particularisme is zo goed als onbestaand voor de twee centrumpartijen, N-VA en CD&V.

De conclusies met betrekking tot de Sp.a roept meer vragen op dan ze antwoorden geeft.

Van de sociaaldemocraten zouden we om meerdere redenen (historisch, ideologisch, organisatorisch) immers verwachten dat de partij een brede netwerking vertoont en dus een breed draagvlak van belangengroepen en middenveldorganisaties aan de partij linkt. Sp.a boort traditioneel zelf heel actief diverse groepen in de maatschappij aan (intellectuelen en laagopgeleiden, arbeiders, bedienden en ambtenaren, etc.) en probeerde/-t die te verenigen rond haar steeds breder ideologisch programma (cf. verruimingsoperaties). Afgaand op de wijze waarop belangengroepen en middenveldorganisaties de Sp.a benaderen met hun verkiezingseisen blijkt Sp.a niet de netwerkp partij die ze hoopt te zijn. Waarom liet het middenveld de partij in belangrijke mate links liggen? Een gezonde dosis *realpolitik* die de belangengroepen/organisaties aan de dag leggen om hun kansen op de beleidsbeïnvloeding te maximaliseren zat wellicht in de weg, eerder dan dat een mengeling van factoren zoals de maar moeilijk aantoonbare ideologische flexibiliteit, de lossere banden met de traditionele zuilgebonden (neven)organisaties, de overgangsfase waarin de studiedienst in het verkiezingsjaar zat, een dalende partijaanhang etc. een verklaring bieden.

Wat op basis van de meting in het verkiezingsjaar 2013-2014 duidelijk geworden is, is dat men **in het midden van het bed meest informatie ontvangt: de centrumpartijen (N-VA en CD&V samen goed voor net geen 60% van alle verspreide memoranda)** versus Groen en Sp.a op links (samen 28%) en Open VLD en VB op rechts (samen slechts 16%). Bovendien ontvangt men ter rechterzijde significant minder unieke informatie dan ter linkerzijde. **In het centrum van het bed ontvangt men bovendien het meest unieke informatie.**

Tot slot, naast de sterk opvallende centraliteit en samenklitting van N-VA en CD&V speelt ook een andere factor, namelijk *prestige*. N-VA en CD&V mogen dan wel sterk op elkaar gelijken (bv. evenveel memoranda ontvangen, sterke overlap in unieke memoranda, sterke overlap in belangengroepenclusters), het grootste verschil tussen N-VA en CD&V –waarvan geweten is dat CD&V *actief op zoek* gaat naar input van al haar nevenorganisaties en alle verzuilde organisaties die een verwijzing naar de christendemocratische ideologie in hun naam dragen– is dat, **precies omwille van haar zelfverklaarde ongebondenheid en relatief grote mentale afstand t.o.v. het middenveld, de N-VA een onverwacht hoog (netwerk)prestige bezit**²³.

²³ Prestige is de mate waarin de partij wordt aangezocht of geïnformeerd door belangengroepen of middenveldorganisaties zonder dat ze daar zelf actief naar op zoek gaat (prospecteert). Het vat de populariteit van een actor in één parameter samen.

Bibliografie

Allern, E. H. (2006). Parties, Interest Groups and Democracy. Political Parties and their Relationship with Interest Groups in Norway. University of Oslo, Oslo.

Allern, E. H. (2010). Political parties and interest groups in Norway. Essex, UK: ECPR.

Allern, E. H., Bale, T. (2012). Political parties and interest groups: Distinguishing complex relations. *Party Politics*, 18(1), 7-25.

Baumgartner, F., Leech, B.L. (1998). Basic interests. The importance of groups in politics and political science. Princeton: Princeton University Press.

Binderkrantz, A. (2003). Strategies of influence: How interest organizations react to changes in parliamentary influence and activity. *Scandinavian Political Studies*, 26(4), 287-306.

Binderkrantz, A. (2008). Different groups, different strategies: how interest groups pursue their political ambitions. *Scandinavian Political Studies*, 31(2), 173-200.

Binderkrantz, A., Kroyer, S. (2012). Customizing strategy: policy goals and interest group strategies. *Interest Groups & Advocacy*, 1(1), 115-138.

Binderkrantz, A., Fisker, H., Pedersen, H. . (2014). The rise of citizen groups? Interest group representation in Denmark in 1975 and 2010. Paper presented at the ECPR Joint Sessions of Workshops, Salamanca, Spain.

Celis, K., Schouteden, A., Wauters, B. (2015). Cleavage, ideology and identity. Explaining the linkage between representatives and interest groups. *Parliamentary Affairs*, online version, 1-18.

Heaney, M. (2009). Linking political parties and interest groups. In S. Maisel, Berry, J. (Ed.), *The Oxford Handbook of American Political Parties and Interest Groups* (pp. 568-587). Oxford: Oxford University Press.

Katz, R., Mair, P. (2012). Parties, interest groups and cartels: A comment. *Party Politics*, 18(1), 107-111.

Maloney, W. A., Jordan, G., McLaughlin, A.M. (1994). Interest groups and public policy: the insider/outsider model revisited. *Journal of Public Policy*, 14(1), 17-38.

Meyer, D., Imig, D. (1993). Political opportunity and the rise and decline of interest group sectors. *Social Sciences Journal*, 30(3), 253-270.

Otjes, S., Rasmussen, A. (2015). The collaboration between interest groups and political parties in multi-party democracies: Party system dynamics and the effect of power and ideology. *Party Politics*, 22(1), 1-14.

Pattyn, V., Van Hecke, S., Brans, M. & Libeer, T. (2014). Tussen politieke partijen en think tanks. Een verkennende studie van de Vlaamse partijstudiediensten, *Res Publica*, 56(3), 293-316.

Rasmussen, A., Lindeboom, G.-J. (2013). Interest group-party linkage in the twenty-first century: Evidence from Denmark, the Netherlands and the United Kingdom. *European Journal of Political Research*, 52, 264-289.

Schamp, T. (2013). A dynamic model of party change decision-making under ambiguity. Paper presented at the ECPR Joint Session of Workshops, Mainz, Germany.

Strom, K., Müller, W. (1999). Political parties and hard choices. In W. Müller, Strom, K. (Ed.), *Policy, Office, or Votes? How political parties in Western Europe make hard decisions* (pp. 1-27). Cambridge: Cambridge University Press.

Thomas, C. (Ed.) (2001a). *Political parties and interest groups: Shaping democratic governance*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers, Inc.

Thomas, C. (2001b). Studying the political party-interest group relationship. In C. Thomas (Ed.), *Political parties and interest groups: Shaping democratic governance* (pp. 1-23). Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers, Inc.

Thomas, C. (2001d). Towards a systemic understanding of party-group relations in liberal democracies. In C. Thomas (Ed.), Political parties and interest groups: Shaping democratic governance. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers, Inc.

Vanwildemeersch, B. (2014). N-VA: partij met een agenda voor het middenveld? Een discoursanalytisch onderzoek naar de houding van de N-VA tegenover het maatschappelijk middenveld. VUB, Brussel.

Vercauteren, C. (2013). Wie is tegen de vakbond? Onderzoek van de parlementaire voorbereiding na 1945. Onuitgegeven Masterproef. Universiteit Gent. Gent.

WORKING PAPER - DO NOT COPY

Annex 1: De meest actieve belangengroepen

Belangengroep of middenveldorganisatie (>1 contact/partij gemiddeld)	N-VA	CD&V	Sp.a	Open	Groen	VB
CM (18)	4	4	3	4	3	
Gezinsbond (17)	4	6	4	1	1	1
Vlaamse Ouderenraad (11)	3	3	3	1	1	
Agoria (Brussel) (10)	4	4	1		1	
Belgische Confederatie Bouw (10)	4	3	1	1	1	
De Mens Nu (Unie van Vrijzinnige organisaties) (10)	3	2	3	1	1	
Gaia (8)	2	1	1	1	1	2
IGKC (Gelijkekansen en racismebestrijdingscentrum) (8)	4	1	1	1	1	
Infrax (8)	2	1	2		2	1
Bond Beter Leefmilieu (BBL) (7)	1	3	1	1	1	
Lokaal gezondheidsoverleg (LOGO) (7)	1	2	1	1	1	1
Transport & Logistiek Vlaanderen (7)	1	2	1	1	1	1
Unizo (7)	1	4	1	1		
Vereniging voor Alcohol- en andere Drugsproblemen	2	2		1	2	
Verso (Vereniging voor Social Profit Ondernemingen) (7)	2	1	2	1	1	
Vlaams Steunpunt Vrijwilligerswerk (7)	1	2	1	1	1	1
Vlaamse Vrouwenraad (7)	1	2	1	1	1	1
Totaal	36	39	24	14	17	8

Annex 2: Operationalisering van de belangengroepenclusters: methodologische categorisatie van de gehanteerde subclusters

Omwille van consistentieredenen en om te kunnen vergelijken met het weinige onderzoek dat in dit domein internationaal voorhanden is, kiezen we er voor om de belangengroepen/organisaties te categoriseren volgens een standaard die werd gehanteerd door de Noorse onderzoekster Ellin H. Allern (2006).

Bij die studie werden in totaal **21 categorieën** van belangengroepen/organisaties elkaar onderscheiden (= thematische clusters).²⁴ Aangepast aan de typische Vlaamse context en rekening houdend met het feit dat de Allern een aantal categorieën hanteerde (bv. *community-centred organizations related to culture, sport, youth, elderly, hobbies etc.*) die o.i. te breed zijn, werden in totaal 41 clusters van elkaar onderscheiden.

²⁴ Cf. p. 264 samenvattende tabel van de aandelen van alle Noorse partijen voor elk van de volgende clusters: Primary-sector organizations, Employers' organizations, business and trade organizations (incl. NHO), LO and LO Unions, Employees' organizations outside LO, Christian and missionary organizations, Other religious organizations and organized religious communities, Organizations related to non-religious philosophies of life, Temperance organizations, Language organizations, Community-centred organizations related to culture, sport, youth, elderly, hobbies etc., Humanitarian and social aid organizations, Internationally-oriented organizations, Organizations in favour of EU membership, Organizations against EU membership, Environmental and conservationist organizations, Women's organizations (feminist groups, housewives' and farm women's unions), Immigrant and refugee organizations, Client organizations, Consumer organizations, Other organizations.

Annex 3: Organisatiedikte

2013-2014	Aantal afdelingen (lokaal)	Aantal leden	Secretariaat nationaal (VTEs)	Mandatarissen (nationaal)	Ministers (federal/ regional)	Omvang studiediensen	Aantal beleidsadviseurs
CD&V	295	61589	54	48	8	17	8
Sp.a	340	44535	51	32	6	21	18
Open VLD	250	65160	27	34	3	16	14
N-VA	323	38582	50	43	2	9	8
VB	125	17255	45	32	0	23,5	23
Groen	220	7373	35	12	0	8	8

Voor de twee laatste kolommen: Pattyn et al. (2014).

Annex 4: inductieve formulering van onderzoekshypothesen

Op basis van de in deze working paper voorgestelde resultaten kunnen (inductief) volgende **tentatieve onderzoekshypothesen naar voren geschoven worden aan de hand waarvan de sterkte of frequentie van de meer algemene relaties tussen partijen en belangengroepen kunnen worden onderzocht**, in het verkiezingsjaar 2013-2014:

- a. **Hoe groter de legitimiteit van een politieke partij** gemeten obv. interne en externe representativiteit van een partij is (cf. electorale sterkte, grootte parlementaire fractie, (lokale/nationale) organisatie, bestuursdeelname...), **hoe meer aandacht ze verkrijgt van belangengroepen en organisaties uit het middenveld (-> sterkte van de grootste partijen)**
- b. **Hoe dichter een partij zich in het centrum (van het ideologische spectrum) bevindt, hoe meer aandacht ze verkrijgt. (-> sterkte van de centrumpartijen!)**

Volgende factoren spelen een rol als intermediaire variabelen bij de verklaring van de permissiviteit van politieke partijen:

- c. **Persoonlijke banden of relaties** (vertrouwen) bestendigen de partij-belangengroepennetwerking
- d. **Historische en ideologische banden** of de (structurele) vertegenwoordiging van traditionele (zuil)gebonden belangengroepen bestaan maar raken ondergesneeuwd door de veelheid aan andere contacten en relaties, zelfs met ideologisch niet-verwante belangengroepen en organisaties
- e. **De (inhoudelijke en maatschappelijke) representativiteit van belangengroepen**
- f. **De organisatie(sterkte) van belangengroepen.**